

Stenogrammid

XIV Riigikogu stenogramm

I istungjärk

Teisipäev, 07. mai 2019, kell 10:00

Toimetatud

[10:00 Istungi rakendamine](#)

[1. 10:02 Eesti Panga 2018. aasta aruanne](#)

10:00 Istungi rakendamine

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Tere päevast, austatud Riigikogu! Alustame täiskogu I istungjärgu 5. töonädala teisipäevast istungit. Nüüd on võimalus anda üle eelnõusid ja arupärimisi. Eelnõude ja arupärimiste üleandmise soovi ei ole. Läheme teadete juurde. Täna peale täiskogu istungi lõppu toimuvad siin istungisaalis järgmiste toetusrühmade asutamiskoosolekud. Esiteks, lähisuhtevägivalla ennetamise ja ohvrite toetusrühm, mille kokkukutsuja on Liina Kersna. Teiseks, Esindamata Rahvaste Organisatsiooni toetusrühm, mille kokkukutsuja on Peeter Ernits. Head kolleegid, kohaloleku kontroll.

[Kohaloleku kontroll](#)

Kohalolijaks registreeris ennast 85 Riigikogu liiget, puudub 16.

[Üles Tagasi](#)

---

1. 10:02 Eesti Panga 2018. aasta aruanne

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Läheme tänase päevakorrapunkti käsitlemise juurde. Täna on meil päevakorras üks päevakorrapunkt: Eesti Panga 2018. aasta aruanne. Aga enne, kui me selle menetlemise juurde läheme, tutvustan ma lühidalt menetlemise korda. Kõigepealt on Eesti Panga presidendi Ardo Hanssoni ettekanne, mis kestab kuni 20 minutit. Siis on küsimused ettekandjale, iga Riigikogu liige võib esitada ettekandjale ühe suulise küsimuse. Järgnevad läbirääkimised, sõna võivad võtta fraktsioonide esindajad. Läheme päevakorrapunkti juurde, see on Eesti Panga 2018. aasta aruanne. Ettekandjaks palun Eesti Panga presidendi Ardo Hanssoni!

Eesti Panga president Ardo Hansson

Austatud Riigikogu juhataja! Riigikogu liikmed! Mul on suur au esitada Eesti Panga 2018. aasta aruannet. Ma ei väsi kordamast – ma olen seda siin ka varem öelnud –, et see sündmus, mis tavaliselt toimub mai alguses, on minule professionaalses mõttes kindlasti üks aasta tippsündmusi. See on alati olnud minule mitte ainult aruandluskoostöö, vaid see dialoog, mis siin tekib, teie küsimused ja minu vastused, see diskussioon on alati ... (Hääled saalist.) Kuidas? Kas tuleks mikrofoni tõsta? Okei. Kas nüüd on parem? (Hääled saalist.) Tõstan ennast

allapoole. (Naerab.) Seda ei saa nii lihtsalt teha. Igatahes on see sündmus alati olnud väga meeldiv. See on mul viimane kord siin teie ees seista. Kindlasti on need mälestused, mis jäävad, väga soojad.

Reedel me pühitsesime Eesti Pangas oma 100. sünnipäeva, ka mõned teist olid meie majas, toimus väike kena aktus. Aga ka "Terevisioon" näitas koguni kaks tundi seda, mida me teeme, võib-olla mitmed teist seda nägid. Nii et see aastaaruanne on arusaadavatel põhjustel ajalooõnguline ja kui te seda sirvite, siis te näete pilte ka meie minevikust.

Ma räägin täna natuke Eesti Panga ülesannetest, Eesti majanduse väljavaadetest ja sellest, mida see tähendab Eesti finantssektorile ning riigi eelarvepoliitikale. Alustan sellest, et Eesti Pank täidab Riigikogu pandud ülesandeid. Eesti Panga seaduse §-s 2 "Eesti Panga eesmärk ja ülesanded" on need asjad kõik kenasti üles loetud, nii et meie ei leiuta midagi, need on konkreetsetel seaduses ette nähtud. Lisaks räägib § 4 Eesti Panga ja Vabariigi Valitsuse koostööst ning seal on muu hulgas kirjas, et Eesti Pank annab Vabariigi Valitsusele nõu majanduspoliitilistes küsimustes ning Vabariigi Valitsus ei langeta olulisi majanduspoliitilisi otsuseid ilma Eesti Panga seisukohta ära kuulamata. Nii et jälle, kui me jagame oma seisukohti, anname nõu, siis me ei ole mees metsast või lihtsalt mingi kommentaator, vaid te olete ise öelnud, et me võiksime selles rollis olla.

Keskpanga eri tegevuste kaugema eesmärgi võiks kokku võtta nii: majanduse stabiilne areng ja jõukuse kasv. Me räägime hinnastabiilsusest, sellest, et inflatsioon ei peaks olema liiga kõrge või liiga madal. Me üldiselt näeme, et oleks parem, kui majandus areneks stabiilselt ja mitte väga tsükliliselt. Me tahame loomulikult, et finantssektor tervikuna areneks stabiilselt, et meil ei tekiks panganduskriise, et raha kättesaadavus ei oleks liiga kerge või liiga raske ja maksesüsteemid toimiksid tõrgeteta. Nii et stabiilsus on selline ühisnimetaja. Selleks on vaja mõõdukat inflatsiooni jne.

Oma tööks vajab keskpank kvaliteetset majandusanalüüsi. Me jagame oma teadmisi ja hinnanguid meelsasti teistega, meil on tihe suhe rahanduskomisjoniga. Aga kui fraktsioonidel on huvi, kui te tahate meid külla kutsuda ja vestelda Eesti majanduse teemadel, siis oleme võrdsetel alustel valmis seda tegema. Ka kõiksuguste muude sidusgruppidega Eestis me hea meelega kohtume, kuna dialoog on loodetavasti mõlemale poolele kasulik.

Euroala keskpangana oleme konstruktiivne partner. Eesti ei ole euroala väikseim riik, kuid inimeste arvult oleme kõige väiksem keskpank. Üheks meie prioriteediks on olnud tegevuse tõhustamine, sellest ma hiljem natuke räägin. Me panustame vastavalt võimalustele, vahel oleme sunnitud tegema hoolikaid valikuid. Eesti Panga hääli peab kostma, sest meil on teadmised ja kogemused, mida teistele pakkuda. Umbes kolmandik meie tööst on kuidagi seotud euroala keskpankade ühiste ülesannetega. Euroopa Keskpank vaatab, et Euroopal tervikuna läheks hästi, aga laias laastus ma arvan, et kui Euroopal läheb hästi, siis läheb meil hästi, kui Euroopal läheb halvasti, siis läheb meil halvasti. Viimaste aastate kogemused on seda näidanud. Kui aastatel 2013–2015 ei kasvanud meie majandus väga kiiresti, siis üheks põhjuseks oli kindlasti see, et meie kaubanduspartneritel ei läinud hästi. Aastal 2017 hakkas maailmal ja Euroopal palju paremini minema, ka meil läks paremini. Viimastel aastatel on majanduskasv hakanud aeglustuma ja suuresti tuleneb see sellest, et meie partneritel on jälle natukene tagasihoidlikum majanduskasv. Nii et Euroopa teemad on ka meie teemad.

Rahapoliitika valdkond. Me teostame Eesti Pangas rahapoliitikat, näiteks varaostukava. Mõne aastaga on euroala keskpangad kokku ostnud 2,6 triljoni euro eest vara, Eesti Pank on ostnud umbes 4,2 miljardi eest. Varem ostetud võlakirjade aegumisel laekuva raha eest ostetakse samas väärtuses uusi, nii et see 2,6 triljonit jääb meie bilanssidesse alles ja mingil määral stimuleerib see Euroopa majandust veel pikemat aega.

Räägime maailmamajandusest ja euroala majandusest. Nagu ma mainisin, me tunnetame juba teatud jahtumise märke. Osa neist on oodatud, selles mõttes, et kui euroala majandus kasvas ülikiiressti, nii nagu kõik majandused aastal 2017, siis selline tempo ei olnud jätkusuutlik, see pidi mõõdukalt aeglustuma. Aga kindlasti on mängus ka teised tegurid, riigisisised või Euroopa-sisesed tegurid, ka erinevad proteksionistlikud nähtused. On proteksionismi, on tänavarahutusi, mõnes valdkonnas on vastutustundetut majanduspoliitikat. Ükski majandus ei ole kummist. Kui tehakse selliseid otsuseid ja toimuvad sellised sündmused, siis varem või hiljem peab see mingil määral mõjutama ka majanduse arengut. Majandus ei ole kummist.

Tuleme nüüd Eesti majanduse juurde. Majanduskasv on aeglustumas. Aastal 2017 oli see laias laastus 5%, mullu 4%, sel aastal on umbes 3%. Ettevaates me näeme, et see võiks aeglustuda 2% lähedale. Meil on veel visa mälestus 6%-lisest, isegi 10%-lisest majanduskasvust, aga paraku ei ole praegust tehnoloogia arengutaset ja tööjõu oskusi arvestades selline tempo enam saavutatav. Ma arvan, et nii meie kui ka mõned teised asutused, kes analüüsivad pikaajalist potentsiaali, jäävad pidama kuhugi 3% lähedale. Lähiajal ootab Eesti Pank majanduse mõõdukat jahtumist. Aga me ei räägi mitte alajahtumisest, vaid pigem palaviku alanemisest. Maailmamajanduse kasvutsükkel mõjutab meid. Ettevõtted juba ütlevad, et töökäsi on järjest raskem leida, tööturul on olukord väga pingeline. Sellises olukorras on järjest raskem hõivet kasvatada ja ilmselt peab kasv muutuma natukene aeglasemaks. Kui ettevõtteid küsitletakse näiteks tootmisvõimsuse rakendatuse kohta, siis nad ikka kurdavad, et tegelikult on viimastel aastatel vähe investeeritud ja ka tootmisvõimsust väga palju enam ei ole. Nii et Eesti majandus on aeglustumas, ta opereerib võib-olla natuke üle oma pikaajaliste võimete.

Hinnakasv. Meil oli aasta tagasi euroala kiireim majanduskasv. Siin olid mängus ka riigisisised ja teised tegurid, kütusehindade tsüklid, eelarvepoliitika jne. Nüüd on need maksupoliitilised mõjud vähenenud ja me praegu näeme ettepoole vaadates pigem 2%-list inflatsiooni. Sisemaine hinnasurve hakkab natukene kasvama, kuna palkade kasv peab varem või hiljem vähemalt teenuste hindadesse üle kanduma. Eesti Pank annab hoiatusi, kui palgad kasvavad kiiremini kui tootlikkus. Ma ütlesin, et võimalikult kiire, aga jätkusuutlik palgakasv on meie kõigi huvides. Mõned tegurid toetavad palgakasvu taltumist, näiteks seesama majanduskasvu aeglustumine, positiivne rändesaldo vähendab võib-olla natukene palgasurvet, sotsiaalkindlustusreformid on tööturule toonud uusi inimesi, kes varem seal ei olnud. Samas toetavad töjõukulude kasvu palga alammäära tõstmine hariduses ja tervishoius, miinimumpalga tõus jne. Nii et mõned tegurid toetavad ühes suunas, mõned teises suunas. Laias laastus võib öelda, et viimase kaheksa aasta jooksul on palgad Eestis kasvanud 6-7% aastas. Vaatame euroala näitajaid: need kasvasid võib-olla 1,5-2% aastas. Selline palga konvergenst on olnud hästi jõuline, töövõtja seisukohast on see hästi positiivne areng, vähemalt lühiajaliselt, tööandjale tekitab see väljakutseid, kui kasumlikkus on surve all. Kasumlikkusest tulenevad tulevikuinvesteeringud. Kui kasumlikkust enam ei ole, siis ei suudeta ka investeerida.

Läheme nüüd Eesti finantssektori juurde. 2014. aastal andis Riigikogu meile mandaadi olla nn makrofinantsjärelevalve asutus Eestis. See tähendab, et me jälgime, et finantssektor tervikuna areneks stabiilselt. Me ei tegele siin üksikute pankadega, vaid me vaatame süsteemselt, kas sektori areng tervikuna on tasakaalus. See oli jälle eelmise buumi ja krahhi kogemus (mitte ainult Eestis, vaid laiemalt maailmas): kellelgi riigis võiks olla selline roll, et ta seaks finantssektoris mingeid kiirusepiiranguid ja vajaduse korral neid kas karmistaks või lõdvendaks. Meil on need meetmed aastate jooksul välja töötatud. Aga üksikute pankadega tegeleb Finantsinspeksioon või Euroopa Keskpank.

Ma ütlesin, et Eesti pangandussektori finantsseis tervikuna on hea ja seda ohustavad riskid on väikesed. Pankade võime investeeringuid rahastada püsib hea, kuid me näeme teatud märke vähenenud konkurentsist ja rahapesukahtlustest tulenev mainerisk võib seda võimet tulevikus nõrgendada. Üks ohuallikaid on jätkuvalt hoogne majanduskasv, mis on iseenesest positiivne, aga toob kaasa teatud riske, suuresti on need seotud kinnisvara- ja ehitussektoriga jne. Tulevikuvaates on üks risk, mis ei ole veel seni realiseerunud, see on see, et kui palgad kasvavad väga kiiresti ja intressimäärad on väga madalad, siis kas laenuvõtjad või laenuandjad võiksid järsku öelda, et sellises olukorras võiks hakata laenama. Kui kõik hakkavad seda massiliselt tegema, siis tekib laenuboom ja kinnisvarabuum. Ma ütlesin, et viimastel aastatel on pangad saavutanud optimaalse olukorra, kus laenukasv on siiski kenasti positiivne, aga ei ole ülemäärane. Seetõttu me praegu näeme, et pankade laenutegevus ei küta tagant mingisugust kinnisvaramulli, ja me ei näe, et siin oleks vaja midagi ette võtta. Aga me jälgime neid arenguid, et kui peaks laenuboom tekkima, siis oleks võimalik midagi ette võtta. Teine asi, mis on realiseerumas, on see, et töjõud ja investeeringute rahastamine on koondunud ehitus- ja kinnisvarasektorisse. See sektor moodustab 6-7% Eesti majandusest, aga viimasel ajal on ta tootnud umbes kolmandiku kogu majanduskasvust. Nii et ta kasvab palju kiiremini kui majandus tervikuna. Me näeme, et tööturupinged on seal eriti akuutsed. Kui me räägime välistöjõu sissevoolust, siis see on pigem seotud selle sektoriga. See sektor - mitte ainult Eestis, vaid ka mujal - kipub olema natukene tsüklilisem. Jälle, headel aegadel pole selles midagi halba, aga see tähendab, et kunagi hiljem võib see vastulöök tulla, nõudluse vähenedes võib halveneda ehitus- ja kinnisvaraettevõtete laenumaksmevõime, tekivad halvad laenud, need töötajad, kes olid paar aastat tagasi läinud ehitussektorisse, kaotavad oma töökoha. Selle me oleme läbi elanud.

Võib-olla on viimastel aastatel kõige suurem risk olnud seotud Põhjamaadega. Varem me rääkisime, et Rootsis ja näiteks Norras oli kinnisvarabuum ja laenuboom. Tegelikult läks kõik väga hästi. Seni, kuni see kestab, on kõik korras, aga selline asi ei tarvitse kesta igavesti. Kui ühel hetkel hakkavad Põhjamaades kinnisvarahinnad langema, siis kindlasti Eesti eksportöörid kannatavad selle all. Need puitmajade tootjad, kes praegu müüvad kenasti Põhjamaadesse, siis enam võib-olla nii palju ei müü. Teine kanal on see, et kui Rootsi pankade reitingud natukene halvenevad, siis võib laenu raha muutuda tsipa kallimaks ja see mõjutab jälle seda, et meie laenud muutuvad kallimaks ning mõni võib-olla satub raskustesse.

Eesti Panga tööriistakastis on mitmeid meetmeid pankade käitumise mõjutamiseks. Juba mitu aastat tagasi andsime pankadele signaali, et me praegusest palju lõdvemaid laenuitingimusi ei taha. Me oleme regulaarselt neid meetmeid üle vaadanud. Üks eelmise aasta arenguid, mis kindlasti mõjutab Eesti majandust ja mõjutab ka meie tööd Eesti Pangas, on Luminori panga turule tulek, mis tähendab, et Nordea ja DNB Eestis mitte ainult ei liitunud, vaid nad tõid ka kogu oma Läti ja Leedu äri Eesti juriidilisse isikusse. Nii et alates 2. jaanuarist kasvas Eesti pangandussektori koondbilanss 40-50%. Iseenesest on see väga positiivne, tore, et peakorteriga tuldi just Eestisse, aga see tähendab ka seda, et Eesti pangandussektori käekäik hakkab sõltuma rohkem sellest, mis toimub Lätis ja Leedus. See pank hakkab kindlasti ennast rohkem turupõhiselt rahastama kui tema eelkäijad. Iga hea asja juures tekivad lisariskid. Üldiselt on pangad olnud piisavalt konservatiivsed. Üks valdkond, kus nad seda võib-olla enam ei ole, on oma riskide hindamine, kus nad kasutavad nn sisemudeleid.

Kuna meil ei ole viimastel aastatel mingisuguseid kinnisvaraprobleeme olnud, halbu laene ei ole tekkinud, siis on nad väga julgeks muutunud ja arvavad, et see ei ole väga riskantne äri. Nii et võib-olla me sinna peame mingisuguse põranda seadma, et nad ei läheks oma eluasemelaenude riskikaaludega liiga madalale. Seda me praegu menetleme Euroopa mitmes asutuses.

Rahapesukahtluste mõju finantsstabiilsusele on olnud piiratud. Laenud võivad kallineda. Eesti Panga ülesanne ei ole hinnata rahapesuriski pankades. Tegelikult on neid asutusi Eestis väga mitmeid: valitsus tegeleb seadusandlusega, Finantsinspektsioon riskisüsteemide hindamisega, rahapesu andmebürool on väga oluline roll konkreetsete juhtumite puhul ning lisaks on politsei ja prokuratuur. Nii et Eesti Panga seaduses ei ole ette nähtud, et see oleks meie valdkond, aga meie peame hindama, kuivõrd rahapesukahtlused halvendavad finantssektori toimimist. Üks võimalik kanal võiks olla see, et Põhjamaade pankade, emapankade rahastamine muutub varem või hiljem kallimaks. Me oleme hiljuti näinud, et nende pankade aktsiate hinnad on langenud, omanikud on kindlasti selle tõttu kannatanud, aga see ei ole veel kandunud üle näiteks võlakirjaintresside tõusu. Nii et mõju Eesti majandusele on seni olnud väike, aga me peame seda kindlasti monitoorima. See on rahapesuvastase võitluse õppetund Eesti Pangale. Praegu töötab valitsuskomisjon, mis on teinud väga palju konkreetseid ettepanekuid. Meie valdkonnas on võimalik näiteks muuta statistika seadust sellisel moel, et meil oleks võimalik statistilisi andmeid rohkem jagada. Tegelikult praegu statistika seadus – ma arvan, et ka õigustatult – ütleb, et ei saa niisama igasuguseid detailseid andmeid jagada. Kui inimesed annavad oma andmeid Statistikaametile, siis peab olema tagatud konfidentsiaalsus. Aga see on jälle tasakaalupunkti otsimine. Selles seadusepakettis, mis oli menetluses eelmise Riigikogu ajal, on võib-olla mõned asjad, mis vajavad veel mõtlemist, aga kindlasti on suur osa selline, mis ei ole kontroversiaalne ja mille võiks päris kiiresti heaks kiita, selleks et näidata ka teistele, et me oleme mingi sammu astunud.

Tulen lõpetuseks riigirahanduse juurde. Praegu ei ole mõistlik valitsuse kulutuste suurendamisega majanduskasvu turgutada. Me oleme varem rääkinud jõukohasest majanduskasvust. Olemasolev töäjõud, tehnoloogia ja oskused seavad mingisugused piirid ette. Kui spordialoogiat kasutada, siis võib öelda, et iga sportlane peab valima õige tempo. Me ei ütle, et iga kord peab maksimumi peal sõudma, jooksuma või mis iganes. Ma usun, et ka Ott Tänakul on gaasipedaal ja pidur ning ta kasutab mõlemaid. Kui ta vajutaks ainult gaasipedaalile, siis ilmselt lõppeks see halvasti. Nii et vahel on vaja pidurit, vahel on vaja gaasi. Kogu riigieelarve seadus on üles ehitatud sellele loogikale, et headel aegadel tuleks pigem varuda reserve ja halbadel aegadel siis neid kulutada. Me näeme, et praegu on tegemist siiski pigem – kuigi ei ole nii head ajad kui kaks aastat tagasi – heade aegadega. Laenu ei ole meie arvates praegu mõistlik võtta. Me võime öelda, et intressimäärad on vaieldamatult soodsad, aga paraku ei ole alati soodsad tingimused laenatud raha ärakulutamiseks. Piltlikult öeldes saab kehvadel aegadel sama raha eest ehitada rohkem kilomeetreid maanteid kui praegu. Sellega peab ka arvestama.

Lõpetuseks – mu aeg hakkab otsa saama – ütleksin, et meil oli hea aasta. Eesti 100 kontekstis me emiteerisime hästi palju erinevaid münte tähistamiseks seda juubelit. Me väljastasime 900 miljonit eurot sularaha, umbes 750 eurot iga Eesti elaniku kohta. Ühiskonnas toimusid positiivsed arengud. Üks neist on väikmaksete tulek. Umbes 80% Eesti maksetest on väikmaksed, need liiguvad pangast pankka ööpäev läbi vähem kui 10 sekundiga. See on uus areng. Teine on sularaha kättesaadavus, eriti maapiirkondades. Me siin kunagi – viis aastat tagasi, ma arvan – rääkisime sellest, et võiks olla selliseid innovaatilisi lahendusi nagu *cashback*-süsteem jne. Viimasel aastal loodi, ma arvan, 380 punkti Eestis, eriti maapiirkondades, kust on võimalik mingil moel sularaha kätte saada. Statistika kogumise süsteemi me oleme uuendanud. Ettevõtetele, kes peavad andmeid avaldama, on andmete esitamine koormus. Me proovime ajaga kaasas käia ja seda süsteemi eeskujulikult moderniseerida. Lõpetuseks. Ma olen seitse aastat siin Eesti Panga presidendina esinenud. Väliskeskkonnas on veel palju riske. Eesti majandus on jahtumas, kuid kasvab jätkuvalt kiiresti. Eesti Pangal on olnud hea aasta. Nagu ma ütlesin, ma olen alati hinnanud koostööd nii Riigikogu täiskoguga kui ka rahanduskomisjoniga. Alates 6. juunist saab Eesti Pank uue, väga tubli presidendi. Ma loodan, et teie suhe temaga ja pangaga on edaspidi niisama meeldiv, konstruktiivne ja sõbralik, nagu on olnud meie suhe viimasel seitsmel aastal. Nii et jõudu kõigile. Aitäh! Hea meelega vastan teie küsimustele.

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Aitäh, austatud ettekandja! Teile on tõepoolest küsimusi. Jürgen Ligi, palun!

Jürgen Ligi

Aitäh! Härra Hansson! Minu arvates on Eesti Panga kõige tähtsam funktsioon olla kompetentsikeskus ja, kuidas öelda, erakondadele ebamugavuse tekitaja. Nüüd on valitsus kokku leppinud, et tulevikus on pensioni teine samm vabatahtlik. Palun öelge, mis on Eesti Panga analüüs selle kohta. Kuidas see mõjutab oleviku majandustasakaalu, kuidas see mõjutab majanduse kasvupotentsiaali ja kuidas see mõjutab tulevikupensione?

Ma palun arvestada, et ühtegi kompenseerivat mehhanismi pole mitte keegi välja pakkunud, kuigi me teoorias võime ju sellel teemal spekuloida. Küsimus on ikkagi pensioni teise samba vabatahtlikuks muutmises ja raha kiirese tarbimise suunamises. See on see praegune olukord.

Eesti Panga president Ardo Hansson

Aitäh küsimuse eest! Me oleme sellel teemal jah ka hiljuti sõna võtnud. Me oleme öelnud, et saatan on detailides. Kindlasti võivad üksikud, isegi pealtnäha päris süütud otsused või elemendid olla selles mõttes suurte tagajärgedega. Ükskõik, mida tehakse sellises olulises valdkonnas, tormata kindlasti ei tohiks, peaks väga hoolega üheksa korda mõõtma.

Siin on mitu dimensiooni. Üks on kindlasti pikaajaline dimensioon, et mis saab, ütleme, aastal 2050 jne. Me oleme alati näinud, et see fakt, et kusagil on lisaks riiklikule süsteemile või esimesele sambale aastakümnete jooksul muid reserve kogutud, peab isegi tautoloogiliselt öeldes tähendama, et tulevikus on need valikud kergemad. Me teame, et demograafia on selline, nagu ta on. Numbreid, mis näitavad, mis suunas me liigume, on suhteliselt kerge arvutada. Tasakaalustamismehhanisme on jooksvalt kokku võttes neli: kas hakata pensioniiga pikendama, pensionimäärasid vähendama, sotsiaalmaksu suurendama või sisserännet suurendama. Ma arvan, et muid variante ei ole. Nii et ollakse sunnitud manööverdama nendes neljas dimensioonis ja kui ühes või teises kohas on reserve, on valikud kindlasti kergemad. See oli pikema perspektiivi kohta.

Lühemas perspektiivis oleme pigem mures selle pärast, millest me oleme juba rääkinud, majanduse tasakaalustamatuse ja riigieelarve mõju pärast. Kui me riigieelarvet arutame, siis me tavaliselt vaatame mingit numbrit, nagu 50 miljonit, 20 miljonit, 100 miljonit, juba päris suure summana, mille pärast tasub jooksvas eelarves muret tunda. Praegu me räägime 4 miljardist. Me teame, et kõike seda välja ei võeta, aga mingi osa sellest võib-olla võetakse. Kui see toimub täpselt samal ajal, kui majandus on juba muudel põhjustel pigem tsükli tipus, siis see võib sedasama tasakaalustamatust, mida me siin varem arutasime, veelgi suurendada. Siis võib Eesti Pank seista silmitsi vajadusega hakata neidsamu eluasemelaenuõudeid karmistama, kuna on tekkinud kinnisvarabuuum, valitsus peab siis võib-olla mõtlema suurema eelarve ülejäägi peale, selleks et seda natukene tasakaalustada.

Nii et väga palju sõltub detailidest. Sellega ma praegu lõpetan. Aga kindlasti on need summad olulised ja me ei kommenteeri seda kõike mitte selles mõttes, kas see süsteem peaks olema rohkem või vähem solidaarne, see ei ole keskpanga teema. Kuid kuna see kõik puudutab otseselt majanduse tasakaalu nii lühiajaliselt kui ka pikemaajaliselt, siis üldiste makronäitajate vastu me kindlasti tunneme huvi.

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Marika Tuus-Laul, palun!

Marika Tuus-Laul

Aitäh! Austatud Eesti Panga president, kõigepealt suur tänu hea ülevaate eest! Ka minu küsimus puudutab teist sammast ja selle vabatahtlikuks tegemist. Selle teema ümber on alati olnud väga palju vassimist, kas või see väide, et teise sambasse paneb 2% inimene ise ja 4% tuleb justkui riigilt. Tegelikult tuleb see 4% ka ju selleltsamalt inimeselt ehk tänastelt pensionäridelt. On ju siiski tõsiasi, et teise samba raha vajavad pigem pangad oma käibevahenditeks, n-ö oma puhvriteks, ja seal on ka fondihaldurite huvi. Ka teie praegustest vastustest tuli välja, et see ongi rohkem nagu rahandushuvi, mitte sotsiaalne aspekt. Kas see oli algselt teie arvates nii mõeldud, mitte ei mõeldud niivõrd palju inimese peale?

Eesti Panga president Ardo Hansson

Aitäh küsimuse eest! Ei, ma ei ütleks, et see nii on. Loomulikult, kui on tekkinud selline süsteem, siis on vaja ka haldureid, kes neid fonde haldavad. Neid on tekkinud ja neil on kindlasti oma huvid ka, seda ei saa eitada. Kunagi, mitukümmend aastat tagasi, kui neid asju arutati, siis ma osalesin nendes diskussioonides. Ma tahaksin küll arvata, et üldine eesmärk oli tagada paremat heaolu tulevastele pensionäridele, samas teades, kui keerulised need ülesanded on. Tagasivaates võib alati öelda, et teatud perioodidel oleks võinud konkurentsi olla rohkem, teenustasud olid suhteliselt kõrged. Ma arvan, et isegi viimastel aastatel on sisse viidud seadusmuudatusi, mis mingil määral on katsunud seda asja leevendada, parandada. On tekkinud uued fondid, mis võtavad väga madalaid teenustasusid. Nii et ma tahaks arvata, et olukord on siiski paremaks muutunud. Kindlasti on väikses riigis natuke keerulisem konkurentsi tekitada kui suuremates riikides. Aga ma näen siin võimalusi siiski neid asju jätkuvalt evolutsiooniliselt parandada.

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Urmas Kruuse, palun!

Urmas Kruuse

Aitäh, austatud istungi juhataja! Auväärt ettekandja! Te oma ettekandes mainisite korra ka protektsionismi. Uus maaeluminister on meedias öelnud, et kui Eestis ja Euroopas oli põllumajanduskriis, siis tema arvates oleks Eesti pidanud kehtestama teatud kaitsetollid oma tootjate kaitseks. Kas te Eesti Panga juhina kujutate ette, millisel kombel saaks seda ühes Euroopa riigis läbi viia?

Eesti Panga president Ardo Hansson

Aitäh küsimuse eest! Üks küsimus on see, kas selline asi, kui see oleks võimalik, oleks otstarbekas või mitte. Ma arvan, et seda keskpang võib-olla otseselt ei kommenteeri. Aga ma usun, et olles praegu Euroopa Liidus, kus tollipoliitika on ühtne, oleks puhtalt faktipõhiselt raske ette kujutada, et üks riik hakkaks kuidagi iseseisvat tollipoliitikat ajama. Kindlasti on võimalik seda sektorit toetada teiste meetmete kaudu, osaliselt Euroopas ühiselt ja osaliselt Eesti spetsiifiliste meetmete abil, aga tollipoliitika on ühtne. Ma arvan, et praeguses olukorras me võiksime isegi olla õnnelikud selle üle, et see on ühtne. Me vähemalt teame, et ei teki ohtu, et ükspäev üks meie põhilistest kaubanduspartneritest, kas Soome, Rootsi, Läti või Leedu otsustab, et nad hakkavad mingeid vastumeetmeid võtma. Me teame, et need ettevõtted, kes ekspordivad Euroopasse, 500 miljoni inimesega turule, võivad täiesti kindlalt toimetada, teades, et vähemalt nende tegevuse jaoks mingisugust suurt muutust ei ole karta. Protektsionistlik risk on väljapoole suunatud.

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Jüri Jaanson, palun!

Jüri Jaanson

Aitäh! Austatud Eesti Panga president! Ma alustuseks soovin teid tänada Eesti Panga juhtimise eest teie presidentuuri perioodil ja loomulikult soovin tänada esinemiste eest siinsamas Riigikogus, need on alati põhjalikud olnud. Aga oma kõnes te korra rõhutasite seda, et teie roll on olla Eesti valitsusele nõuandjaks. Ma selle kohta küsingi. Kuidas on viimase aasta jooksul teile tundunud, kuivõrd hea koostööpartner ja nõuannete kuulaja on Vabariigi Valitsus oma majandus- ja rahanduspoliitika kujundamisel olnud? Kuidas te neid oma positsioonilt hindate?

Eesti Panga president Ardo Hansson

Aitäh küsimuse eest! Ma võin proovida, kuigi ma arvan, et minu asi ei ole erinevaid isikuid kümnepallisüsteemis hinnata. Ma arvan, et pangana tervikuna on meie ametkondlik suhtlus väga mitmekihiline ja mitmetasandiline. Me kindlasti suhtleme peaministriga. Meil on olnud regulaarsed kohtumised rahandusministriga. Meie kolleegidel on kohtumisi väga mitmel teemal, on regulaarne, väga tõine ja konstruktiivne suhe. Kui mõõta seda, kui palju meid kuulda võetakse, siis kindlasti on see eri valitsustes läbi aastate varieerunud. Ma arvan, et ei ole kunagi olnud nii, et kõikides küsimustes on pidevalt meie poole pöördutud, aga mõnikord on võib-olla tekkinud ka selliseid hetki, kui kuidagi nagu oleks oodanud, et keegi ikka tunneks huvi, lihtsalt sellepärast, et me oleme kompetentsikeskus ja meil võiks olla midagi tehnilist pakkuda. Lõpuks, ega seadus ei ütle, et Eesti valitsus on kohustatud meie nõu järgi käituma. Me lihtsalt loodame, et neil oleks siiras huvi meid ära kuulata, nad võivad selle põhjal mõnikord teha ka otsuseid, mis ei ole kooskõlas Eesti Panga nägemusega. Ma arvan, et see on selle ülesehituse osa.

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Aivar Sõerd, palun!

Aivar Sõerd

Aitäh! Täna ka omalt poolt ettekande eest ja teid senise töö eest! Minu küsimus käsitleb lähiminevikku. Eelmise buumi aegadel oli Eesti riik eelarvega ülejäägis, kogus reserve. Samal ajal me nägime, et naaberriik Lätile, kelle majandus oli samasuguses buumiolukorras, oli eelarve väikeses defitsiidis. Üldiselt olid asjad korras, aga ometi pidid nad järsu majanduslanguse ajal taotlema teiste riikide finantsabi. Kas Eesti Pank ei peaks olema see institutsioon, kes peaks hoiatama, mida tähendab see, kui majanduskasvu aastatel eelarvepoliitikat lõdvendatakse? Eelmine aasta oli maksutulude kasv ligi 9%, aga kui juhtub, et majanduskasvu aeglustumine

tuleb järsk, kas siis ei või ka meil tekkida olukord, kus me peame taotlema teiste riikide finantsabi? Kas Eesti Pank ei peaks selliste riskide eest hoiatama olukorras, kus me näeme eelarvepoliitika lõdvenemist?

Eesti Panga president Ardo Hansson

Aitäh küsimuse eest! Ma tahaks arvata, et vajaduse korral me oleme ka hoiatanud. Mõni võib tahta, et me oleks rohkem rääkinud, mõni võib-olla tahaks, et me oleks vähem öelnud. Ma arvan, et me otsime seda tasakaalupunkti. Mõni tahaks, et me ütleks selgemalt, teine ütleb, et pigem tuleks jääda akadeemilise stiili juurde. See stiiliküsimus on alati üleval.

Ma tahaks arvata, et vähemalt mis puudutas 2017. aasta eelarvet, kui meil olid väga erinevad nägemused, siis me kindlasti – kui te vaatate ajakirjandust, siis te seda näete – võtsime sõna. Me näeme just sama riski. Kui headel aegadel hakkavad eelkõige jooksvad kulud ühel või teisel moel vaikselt kasvama, siis me harjume nende kulutustega ära ja kui halbadel aegadel peab hakkama neid kärpima, siis see on väga valuline. On kindlasti positiivne püüda kõikvõimalikke ootamatusi ära hoida. Sellepärast me väga toetame praeguse riigieelarve lähenemist: headel aegadel pigem koguda, selleks et halbadel aegadel saaks natuke rohkem kulutada.

Praegu on veel teine, jooksev küsimus. Vaatamata sellele, et me võiksime rohkem laenu võtta, siis kui ettevõtted kannatavad nii suure tööjõupuuduse all, kui majandus toimetab juba väga palju üle oma võimete, ei ole sõltumata sellest, kas meie laenukoormus on 10% või 60%, ma arvan, ei ettevõtjatele ega lõpuks ka kodumajapidamistele kasulik, kui me hakkame sellises olukorras veelgi rohkem seda tegema. Me tekitame siis ainult inflatsiooni ja konkurentsivõime langust. Pigem võiks tulevikus rohkem kulutada. Ma arvan, et me oleme selle kohta arvamuse öelnud. 2018. aasta eelarve suhtes me olime positiivsemalt meelestatud ja selle tõttu me võtsime vähem sõna. Aga me teame viimaste andmete põhjal, et kui suveprognoosi alusel tundus, et asjad arenevad päris kenasti, siis aasta teisel poolel läksid asjad teises suunas ja kulutused hakkasid kasvama. Kui teil on selle vastu huvi, siis ma juhin tähelepanu, et Eesti Panga abiga tegutsev sõltumatu eelarvenõukogu esitas eelmisel kuul oma arvamuse eelmise aasta eelarve täitmise kohta. See on nende kodulehel üleval, see analüüs on väga põhjalikult tehtud.

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Toomas Kivimägi, palun!

Toomas Kivimägi

Aitäh, härra juhataja! Väga lugupeetud Eesti Panga president! Esmalt tunnustan minagi teid tehtud töö ja väga suure professionaalsuse eest. Aga küsimus puudutab seda, millised on olnud Eesti majandusse tehtud välisinvesteeringute trendid viimasel neljal-viiel aastal. Sellega seonduvalt küsin ka, milline on olnud Eesti enda kapitalituru areng viimastel aastatel. Siin ei saa taas kord üle ega ümber teisest pensionisambast. Mind natukene üllatab teie mõnevõrra leebe hinnang plaanile teine pensionisammas tegelikult lammutada. Kui me võtame kas või kapitaliturgude arengu seisukohalt, siis see on kahtlemata üks suur karuteene, samamoodi, kui me vaatame tulevikupensione, siis ka selles kontekstis on see karuteene. Seda pensionide kolmandiku võrra vähenemist kompenseerida on praegustes demograafilistes tingimustes ääretult raske. Paluks hinnangut nendele kahele ideele.

Eesti Panga president Ardo Hansson

Tulen alguses selle teise küsimuse juurde. Ma arvan, et kindlasti on kapitaliturg meil väga vaevaliselt arenenud. Euroopa majandus on väga panganduskeskne. Igal pool töötatakse selle nimel, et ta võiks olla natukene mitmekesisem, selleks et oleks suurem väärtpaberiturg, aktsiaturg. Mingil määral töötab Eesti väiksus sellele vastu. Võib kujutada ette, et meil võiks olla hästi palju likviidseid aktsiaid, mida pidevalt ostetakse ja müüakse, aga ilmselt ei saa me kunagi Poola tasemele või mõne teise sellise riigi tasemele, kus on 40 miljonit elanikku. Aga kindlasti on võimalik seda turgu kasvatada, seda on kasvatatud riigiettevõtete erastamise abil.

Üks riske, mis on seotud teise samba vabatahtlikuks muutmisega, on see, et see võib lühiajaliselt anda börsiindeksitele väga negatiivse tagasilöögi. Kui indeksid on mittelikviidsed ja kui järsku nende fondide kliendid ütlevad, et palun andke mulle raha tagasi, siis peab hakkama neid varasid realiseerima ja neid teatud aja jooksul maha müüma, ükskõik, milline turg sellel hetkel on. Kui hästi palju hakatakse samal ajal müüma Eesti mittelikviidsel turul, siis võib olla nii, et aktsiahinnad hakkavad langema, kinnisvarahinnad samal ajal hakkavad kasvama, kuna inimesed hakkavad oma raha paigutama kinnisvarasse ja üleöö ei teki uut kinnisvara juurde. Sellepärast peab olema väga ettevaatlik kogu selle teema käsitlemisega. Välisinvesteeringute mahu viimaseid

näitajaid, ma pean ütlema, ma praegu ei mäleta, aga ega nad ei ole olnud viimastel aastatel väga kõrged. Nii et võib-olla on see laiem fenomen. Suur osa välisinvesteeringutest tuli pangandussektorisse, pangad tegelikult lihtsalt akumulēerisid oma kasumeid. Nad ei saatnud neid riigist, ütleme, tagasi emapanka, vaid jätsid need Eestisse. See tegelikult loeti ka välisinvesteeringuks. Viimastel aastatel on nad hakanud natuke rohkem dividende maksma, mis võib-olla kajastub statistikas jälle kui välisinvesteeringute väljavool.

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Liina Kersna, palun!

Liina Kersna

Aitäh! Suur tänu ka minu poolt, härra Hansson, teie ametiaeg oli väga sisukas ja te väljendusite alati selge sõnaga! Aga küsimus puudutab välistöajõudu. Uus valitsus on vähemalt sõnades lubanud oluliselt karmistada kolmandatest riikidest tulnud tööjõu kasutamist Eestis. Kuidas teie hindate, milline mõju võib olla sellise poliitika rakendamisel Eesti ettevõtjatele ja laiemalt Eesti majandusele?

Eesti Panga president Ardo Hansson

Aitäh küsimuse eest! See on hästi oluline ja mitmetahuline teema. Ma arvan, et ühest vastust on raske anda, kuna välistöajõudu on ilmselt väga erinevat. Kui on mingite selliste oskustega inimesi, keda Eestis ei ole, ja see välistöajõud täiendab Eesti tööjõudu, siis võib-olla tähendab see Eestis rohkem töökohti. On ka hooajalised sektorid, ma ei tea, needsamad maasikakasvatavad või kes iganes. Kui neid inimesi ei ole, siis lihtsalt kogu sektor kaob ära. Kas me seda ikka päriselt tahame? Teisest küljest arvan, et võib ette kujutada olukordi, kus need inimesed pigem hakkavad konkureerima Eesti töötajatega. Siis tekivad probleemid. See on teema, kus ei tasuks ei ühes ega teises suunas lihtsustada, see teema on väga nüansirikas. Ilmselt ilma välistöajõuta päriselt ei saa, mingisuguseid oskuseid on alati lisaks vaja, aga ma ei läheks ka teise äärmusse, öeldes, et ilma selleta on võimatu või et me ilmingimata peame ootama väga suurt sisserännet.

Võib-olla seostaks seda sellesama tsüklilisuse ja eelarvepoliitikaga. Me räägime tööjõupuudusest. Praegu näiteks küsitletakse Eesti ettevõtjaid. Väga huvitav on Euroopa Investeeringuspanga küsitlus aastast 2017, kui Eesti ettevõtjatelt küsiti, kust king kõige rohkem pigistab, mis takistab ettevõtete arengut. Teema nr 1, 80%, tööjõupuudus. Teema nr 2, 63%, ebakindlus. Ma ei tea, mida see tähendab – see on üks sõna ju –, aga ühel või teisel moel kurdeti ebakindluse üle. Mille üle ei kurdetud, see oli digitaristu, transporditaristu – ainult 20% ettevõtetest ütlesid, et neil on sellega mingid probleemid. Nii et tööjõupuudus on praegu akuutne probleem. Aga tuletame meelde, et aastal 2009 – me elasime siis Eesti Vabariigis – oli demograafiline olukord samasugune nagu praegu, aga siis oli meil 20%-line tööpuudus, nüüd on 4,4%-line. Nii et lisaks sellele struktuursele tegurile, mis jääb meile igavesti, et on järjest vähem töökäsi ja me peame kuidagi toimetama, ilmselt asju rohkem automatiseerima jne, on meil see tsükliline element. Ma arvan, et praegu on see tsükel jälle selline, võtame kas või sellesama ehitussektori, et osaliselt tuleneb tööjõu sissevool sellest, et meie majandus lihtsalt kasvab mõnes harus ülikiiresti.

Kui me oleme mures sellepärast, et halbadel aegadel toimub suur väljaränne ja headel aegadel suur sisseränne, siis üks kõige paremaid asju, mida Eesti valitsus saab teha selle ärahoidmiseks, on ajada vastutustundlikku eelarvepoliitikat. Pigem võiks praegu natuke pidurile vajutada, et ettevõtjatel ei oleks see tööjõupuuduse probleem nii suur, ja varuda jälle reserve, et halbadel aegadel me saaksime majandust turgutada ja inimesed ei tunneks vajadust hakata emigreeruma. Nii et väga oluline on minu meelest riigirahanduse ja sellesama migratsiooniküsimuse seos.

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Ruuben Kaalep, palun!

Ruuben Kaalep

Aitäh! Hea ettekandja! Minu küsimus puudutab Eesti euromünne. Teatavasti kujutatakse müntidel Eesti Vabariigi kontuure, lähtudes mitte seaduslikust idapiirist, vaid ajutisest kontrolljoonest. See on vastuolus nii Tartu rahulepingu kui ka Eesti Vabariigi põhiseaduse ja riigipiiri seadusega. Siit minu küsimus: millal võiks loota, et see viga saab parandatud ja Eesti euromündid hakkavad kujutama Eesti ainuõiget idapiiri?

Eesti Panga president Ardo Hansson

Aitäh küsimuse eest! Ma arvasin, et see teema sai juba emiteerimisega ära otsustatud. Ma ei ole jälginud, kas seal on üks või teine piir. Tegelikult võiks seda asja vaadata, aga ma ei ole sellele täpsele piirijoonele viimase

seitsme aasta jooksul tähelepanu pööranud.

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Sven Sester, palun!

Sven Sester

Aitäh, lugupeetud juhataja! Kõigepealt, hea ettekandja, palju õnne Eesti Panga 100. sünnipäeva puhul! Ka minu õnnitlused sellel puhul, et seitse aastat on tehtud head tööd pangajuhina. Minu küsimus on vastutustundliku rahapoliitika kohta. Tõesti, Euroopa liikmesriigid teevad pingutusi selle nimel, et oma kulusid ja tulusid tasakaalus hoida ning vähendada oma laenukoormust ka suhestatuna SKP-sse. Siit minu küsimus. Ma saan aru, et eelmisel aastal jõuti varaostuprogrammidega 2,6 triljoni euroni. Kuidas te ise vaatate seda leebet rahapoliitikat? See ju tegelikult tähendab, et sisuliselt te trükite raha lihtsalt juurde ilma mingi katteta, ostes võlakirju jne. Kas see on ennast õigustanud? Kui suure summani me peaksime jõudma? Kindlasti on oluline, kas sellel rahatrükil, mida aastate jooksul on keskpankades tehtud, on ka mingid olulised kõrvalmõjud negatiivses mõttes.

Eesti Panga president Ardo Hansson

Aitäh väga hea küsimuse eest! See on jah selline asi, et mida rahapoliitikat kujundades siis eelkõige peab vaatama. Kuna see on ühine raha, siis vaadatakse ühiseid näitajaid. Me ei vaata Eesti või Hispaania või Lirimaa näitajaid, me vaatame euroala majanduskasvu, euroala inflatsiooni, euroala tööpuudust jne, eriti keskpikki väljavaateid. Teine asi on mandaat. Keskpangale on antud hinnastabiilsuse mandaat, mis on praegu Euroopas defineeritud selliselt, et inflatsioon võiks keskpikas perspektiivis olla natuke alla 2%. Me aastakümnete jooksul harjusime olukorraga, kus pigem võideldi kõrge inflatsiooni vastu ja hinnad kippusid tõusma, meie ülesanne oli nõudeid karmistada ja hoida hinnad madalana. Aga me näeme, et ka liiga madal inflatsioon iseenesest tekitab mingisugust riski. Kui hinnad hakkaksid lausa langema, siis süveneks ühiskonnas pessimism, siis hakkaksid palgad langema ja see võiks meeleolusid nii palju muuta, et majanduse väljavaated oleksid oluliselt tagasihoidlikumad. Sellises olukorras me sihime seda keskpikka ligi 2%-list inflatsiooni. Viimastel aastatel on väga erinevatel põhjustel need vastutuuled inflatsioonile olnud hästi tugevad ja mitmekülgsed. Ma ei hakka neid kõiki loetlema, aga need on globaalsed tegurid (globaliseerumine, energiahinnad), ka igasugused riigisisised reformid jne. See on tähendanud, et pigem on surve olnud allapoole. Sellises olukorras, kus keskpangale on antud väga selge mandaat tagada mõõdukalt positiivset inflatsiooni, oli vaja hakata turgu turgutama. Ma arvan, et lõplik hinnang sellele programmile antakse alles kunagi tulevikus ajaloolaste poolt, kuna me ei ole sellega veel päris lõpule jõudnud. Aga lühiajalises vaates me kindlasti näeme, et see mõjutab intressimäärasid ja see kindlasti mõjutab teisi finantsnäitajaid. Me oleme tähendanud, et palgad on hakanud euroalal kasvama. Kui vanasti oli palgakasv umbes 1,5%, siis nüüd on see pigem 2,5%. Siit ja sealt saab tunnetada, et see on hakanud mõju avaldama. See on lubanud mingil määral seda poliitikat normaliseerida. Me jätkuvalt jälgime ning kui arengud on halvemad, kui me ootasime, kui inflatsioon ei ole nii kõrge, kui me tahame, siis on võib-olla vaja midagi muuta. Ja vastupidi: kui inflatsioon peaks järsku hakkama kiirenema, siis on ka vaja teatud korrektiive.

Kõrvalmõjud. Loomulikult, igal heal ajal on negatiivsed kõrvalmõjud. Näiteks võib karta, et mida pikemaks ajaks jäävad intressimäärad madalaks, seda suuremad on igasugused mullistumisohud eri finantsturgudel. Vaieldakse näiteks selle üle, et kui intressimäärad on väga madalad, kas see innustab mõningaid valitsusi lükkama edasi vajalikke reforme, sest see pakub leevendust. Mõned arvavad ühes suunas, teised teises suunas, aga kindlasti on need kõrvalmõjud olemas ja me peame olema nendest vähemalt teadlikud, kui me seda poliitikat kujundame.

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Urve Tiidus, palun!

Urve Tiidus

Aitäh! Lugupeetud Ardo Hansson! "Läbi ajaloo on vähesed hästi distsiplineeritud riigid suutnud võlakriise vältida." See on tsitaat, need sõnad on öelnud Ray Dalio, kes on põhjalikult uurinud finantskriiside tekkimise põhjusi läbi ajaloo kogu maailmas. Te ütlesite oma ettekandes, et kolmandik Eesti Panga tööst on seotud Euroopa keskpankade tegevusega. Kuidas te selle koostöö põhjal hindate perspektiivi siinsamas Euroopas? Kas ollakse varasematest finantskriisidest nii palju õppinud, et tulevikus osatakse neid kindlasti vältida? Üks väike nüanss siia lõppu: äkki te annate ühe rahapoliitilise tarkusetera noorele põlvkonnale?

päevaks oleks see raha nagu tasuta käes, lisaks oleks ka Lõuna-Eesti elanikud rahul. Millal teie laenu võtaksite? Millal te soovitate riigil laenu võtta?

Eesti Panga president Ardo Hansson

Aitäh küsimuse eest! Me kindlasti soovime seda teha siis, kui pigem on halvad ajad. Ma mäletan aega 12 aastat tagasi, kui oli justkui põhjust laenu võtta, aga kui läksid laenuturule, siis öeldi, et laenu intressimäär on 10%. Ma arvan, et see kohutas mõningaid ära. Sel hetkel, kui usaldus riigi või majanduse vastu on oluliselt kannatada saanud, võivad intressimäärad minna liiga kõrgele. Aga laias laastus ma ütleks, et praegu on pigem aeg puhvreid koguda. See natuke seostub ka sellesama euroala keskpankade varaostuprogrammiga. Mõnikord on räägitud, et kui raha on nii odav, siis võiksid valitsused rohkem laenata. Aga vaatame, mida euroala valitsused on teinud. Samal ajal, kui keskpank on turult väärtpapereid ostnud, on euroala riigid tervikuna oma eelarvepoliitikat karmistanud. Nad ei ole teinud seda, et oleksid kasutanud seda akent stimuleerimiseks, kuna tegelikult seda vajadust nii väga polnud. Neil riikidel, kes olid võimelised seda kasutama, arenes majandus väga hästi, ja need riigid, kes seda stiimulit vajasid, olid ennast lõhki laenanud.

Loomulikult, kui me vaatame ainult seda taset, mis Eestis on 8-9%, Lätis ja Leedus 40%, kusagil mujal 60%, siis me võiksime öelda, et võtaks laenu. Aga teine asi on majanduse absorbeerimisvõime ja see tsükliline positsioon, mida ma varem mainisin. Kui me sellises olukorras, kus ettevõtted tõesti kurdavad väga palju tööjõupuuduse üle ja rakendatus on juba väga suur, proovime hakata näiteks väga suuri projekte ellu viima, siis ma arvan, et varem või hiljem me jõuame sellesama võõrtööjõu teema juurde, sest lihtsalt lühiajaliselt selline vajadus tekib. Hea meel oleks, kui eestlased tuleksid mujalt tagasi, aga ma arvan, et see hakkab kindlasti olema evolutsiooniline protsess. Nii et kui ma sõidaks Tallinna-Tartu maanteel ja mul oleks Ferrari, paak oleks kütust täis, ma saaksin 200-ga sõita, aga teie ütlete, et ma tohin ainult 110 sõita, siis tekiks mul küsimus, et kuidas nii. See "kuidas nii" on selle tõttu, et me tahame vältida õnnetusi ja kui keegi liiga kiiresti sõidab, ükskõik millise võimsusega, on see ohtlik. Võib olla ka nii, et kui liiga palju gaasipedaali vajutada, ükskõik, milline laenukoormus on, siis majandusel võtab aega, et seda absorbeerida.

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Peeter Ernits, palun!

Peeter Ernits

Aitäh, hea juhataja! Hea ettekandja, minugi poolt suur aitäh pika töö eest ja hea töö eest! Aga teema jätkuks: me oleme Euroopa Liidus ja ka laiemalt sellise masohhistliku poliitika musterkuju. Meil on seesama 8%-ne kõige väiksem riigilaen. Teie jutt siin oli, et võiks laenata, aga tegelikult ei saaks. Aga kui me võtaksime laenu kolm miljardit, siis oleks me laenukoormus 20% ringis ja oleksime ikkagi Euroopa Liidu supermusterlaps. Praegu oleme punane latern oma kasinuse ja masohhismiga. Mis siis ikkagi juhtuks, kui me selle kolm miljardit võtaks? Kas teie prognoosi järgi see tähendaks, et me avame väravad võõrtööliste suurte hulkade ees? Või kas taevast kukub kokku? Eesti on ainukene, kes sellist masohhistlikku poliitikat on ajanud.

Eesti Panga president Ardo Hansson

Aitäh küsimuse eest! Ma arvan, et tagasi vaadates keegi võib öelda, et me oleks võinud rohkem laenu võtta. Ma tuletaksin meelde, et endine Läti peaminister, praegune Euroopa Komisjoni asepresident Valdis Dombrovskis käis kunagi siin Tallinnas Lennart Meri konverentsil. Ja tema vaade oli teistsugune: ta ütles, et teil on 10% SKT-st laenu, meil on 40%, aga mina ei näe, mida me selle täiendava 30% eest eriti nagu oleme saanud. Kas me oleme nüüd selle võrra rikkamad? Kindlasti on tegemist tasakaalupunkti leidmisega. Ma arvan, et ei ole mõtet ajada masohhistlikku poliitikat. Aga praegu ma ütleks, et ükskõik, kuidas me selle 10%-ni jõudsimise, kui me hakkame katsetama seda jõuliselt kasvatada, siis selle laenu võtmise peegelpilt on eelarve puudujääk. Kui te räägite 3 miljardist, siis te räägite päris suurest osast SKT-st. Jah, see summa võib olla hajutatud, aga meil on ju olukord, kus majandus juba toimetab üle oma võimete, kus meil lihtsalt ei ole piisavalt masinaid ega seadmeid ega töötajaid võtta. Kui sellisel ajal hakata seda laenuraha turule paiskama, siis see minu arvates lihtsalt tekitab tasakaalustamatust. Ma arvan, et kui me räägime maanteedest, siis me ilmselt oleme sunnitud neid välisettevõtete abil ehitama. Võib-olla see on ka lahendus, aga igatahes see tasakaalustamatus saab kindlasti olema suurem. Aitäh!

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Riho Breivel, palun!

Riho Breivel

Aitäh, lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Ma küsin teise valdkonna kohta. Viimasel ajal räägitakse palju *bitcoin*'idest ja nende mõjust tulevikus Eesti majandusele. Võib-olla see mõju on negatiivne, võib-olla positiivne. Kuidas Eesti Pank hindab üldse seda *bitcoin*'idega arveldamist? Ja kas Eesti Pank suudab seda valdkonda mingil määral ohjata, kontrollida ja reguleerida, et see ei tekitaks äärmiselt negatiivseid väljavaateid meie riigis?

Eesti Panga president Ardo Hansson

Aitäh küsimuse eest! Ma olen personaalselt olnud küllaltki murelik ja skeptiline kogu selle arengu suhtes. Ma olen seda ka erinevates foorumites üsna selge sõnaga välja öelnud. See on valdkond, mis pigem on seotud suurte riskidega, kuna tegu on hästi vähe reguleeritud valdkonnaga. Kas see nüüd tähendab riski Eesti finantsstabiilsusele? Seda ma ei ütleks. Aga investori kaitse seisukohast on nii, et kui tavakodanikud hakkavad investeerima sellistesse äärmiselt spekulatiivsetesse ja kahtlastesse varadesse, siis see kindlasti on probleem. Ma tean, et vist eelmisel nädalal käis Rahandusministeerium välja uue eelnõu, mille eesmärk on hakata seda valdkonda natuke rohkem reguleerima. See on juba pikemat aega töös olnud ja ma arvan, et see on väga tänuväärne ettevõtmine. Kuidagi tekkis selline olukord, et hästi paljud selle teenuse pakkujad said Eesti rahapesu andmebüroost üsna vähese vaevaga mingi sertifikaadi, kus oli mingi Eesti Vabariigi ametiasutuse nimi peal, ja nad said sellega ennast reklaamida. Nii jäi võib-olla mõnele investorile mulje, et see tegevus on reguleeritud ja järele valvatud. Tegelikult see ei ole üldse järele valvatud. Ma arvan, et seni on see maht olnud väike. Nii Eesti asutused kui teised on võib-olla arvanud, et kuni see väga palju sisse ei imbu, kuni vaid professionaalsed investorid paigutavad sinna oma raha ja ehk ka kaotavad seda, see ei ole kuigi suur mure. Aga kui see hakkab laiemalt ühiskonda imbuma, kui ka tavakodanikud hakkavad spekuldeerima ja tulevikus kunagi kaotavad oma raha, siis see muutub rohkem investori- või tarbijakaitse probleemiks. Kindlasti on selles valdkonnas ontlikke investoreid ka, aga üldiselt on seal hästi palju niisugust piiripealset, kui mitte lausa kahtlast äri.

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Andres Metsoja, palun!

Andres Metsoja

Aitäh, austatud istungi juhataja! Lugupeetud Eesti Panga president! Lihtsatest asjadest keeruliselt rääkimine on paljudele jõukohane. Keerulistest asjadest lihtsalt rääkimine eeldab professionaalsust ja suur tänu teile selle eest, et te olete suutnud ka avalikkusele rääkida pangandusest lihtsalt ja selgelt! Ma tahaksin natukene avada teie lauasahelit või lauapealset. Te mainisite tehtud töid, rääkisite nendest väljakutsetest, mis olid. Ma soovin teie käest küsida, millised väljakutsed teie arvates seisavad euroalal ees järgmisel seitsme aasta pikkusel perioodil. Mis on Eesti jaoks üliolulised positsioonid kas või teenuste kontekstis? Te mainisite siin väikmakseid ja tegelikult ka sularaha väljavõtmist. Mis jääb töösse? Mis on teile oluline ja mida te paneksite meile siin saalis veel kord südamele?

Eesti Panga president Ardo Hansson

Aitäh! Ma arvan, et keskpanga seisukohast on kindlasti oluline rahapoliitika normaliseerumine tulevikus. Need mittetraditsioonilised meetmed, mille korral tervikpakett oli väga jõuline ja seda stimuleeriti väga erinevate kanalite kaudu – varem või hiljem peab see vaikselt tagasi pöörduma ja me peame seda normaliseerima. Mingil määral see võib olla natuke raskem kui see sisenemine. Alguses tulevad head uudised, kui sa poliitikat lödvendad. Pärast, kui on vaja hakata karmistama, siis on valikud natuke keerulisemad. Ma tean, et see saab olema aastatepikkune protsess, aga on tähtis see kollektiivselt edukalt läbi viia. Ma arvan, et teistes valdkondades on Euroopas praegu töös väga mitmed suhteliselt tehnilised teemad, mis on seotud kapitaliturgude liiduga, hoiuste kindlustusega jms. On vaja jätkuvalt tööd teha, et seal tasakaalupunktid leida. Mõnes riigis tahetakse rohkem teistega ühiselt asju ajada, mõnes riigis tahetakse rohkem rõhuda isiklikule vastutusele. Ma arvan, et Eesti on vähemalt viimastel aastatel olnud pigem selles grupis, kes on rõhutanud rohkem seda, et eelkõige peaksid riigis endas asjad korras olema. Seetõttu me võtame ühisvastutust ehk natukene ettevaatlikumalt. Kindlasti Eesti-siseselt on oluline kapitaliturgude arendamine jms. Arvan ka, et üldiselt on riigi korrektse rahanduspoliitika hoidmine meie jaoks pidev väljakutse.

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Anti Poolamets, palun!

Anti Poolamets

Lugupeetud ettekandja! Ma kahjuks ei saa liituda selle armsa tänuavalduste kooriga, mis teie valitsemisaja peale tuli. Seda sellel lihtsal põhjusel, et teie valitsemisaega jääb ka globaalne rahapesuskandaal. Siit liikus läbi 200 miljardit eurot – kordan: 200 miljardit eurot! – ja arvatavasti rohkemgi. Tänapäevane Eesti on selgeltnägijate maa. Ministri mahavõtmiseks piisab paaripäevasest fantastilisest uurimistööst. Kõik teavad, mis toimus Rakveres väiksel Viru tänaval. Kõik Eesti organid eesotsas Jürgen Ligi juhitud Rahandusministeeriumiga ja Finantsinspektsiooniga, samuti kõik teised kukkusid selle kaitsevalli ehitamisel läbi. Kõik saavad kahe päevaga teada, mis toimus Rakveres Viru tänaval Karin Kuusiku peas. Teil aga on terve kvartalitäis ametnikke, ent te ei saa isegi vihjeid, te ei tea midagi. Te ei tea, mis teie kõrval toimub. Kuidas see kõik sai juhtuda ja kuidas me tulevikus seda vältida saame? Me oleme nüüd tõesti oma mainet rängalt rikkunud selle rahapesuskandaaliga. Oma ettekandes te väga pinnapealselt libisesite sellest teemast üle.

Eesti Panga president Ardo Hansson

Aitäh küsimuse eest! Ma hea meelega tulen selle teema juurde tagasi. Ma mainisin, esiteks, riigisisest tööjaotust nii Eestis kui ka mujal. Sellega tegelevad väga mitmed asutused, alustades ministeeriumidest. Ja Finantsinspektsioon peab mingil määral tagama nende süsteemide sertifitseerimise. Ma ütlesin, et Finantsinspektsioon on mingil määral, kui me tahame mõne analoogi tuua, ARK-i ja tehnölevaatuse ristsugutis. Ta peab vaatama, kas inimesed on tublid, ta peab vaatama, kas süsteemid üldiselt vastavad teatud nõuetele. Ja rahapesu andmehüroo peab hakkama juba üksikute juhtumitega tegelema. Finantsinspektsioon ei tegele üksikute juhtumitega. Ja viimasena nimetan politseid ja prokuratuuri, kellel on ühine vastutus selles valdkonnas. Kui me vaatame tagasi, siis kindlasti näeme mingeid õppetunde. Tagantjärele targana, on ikka võimalik öelda, et oleks võinud seda või teist teha. Me teame, mida praegu teha. Ka seadustikku on vahepeal tõhustatud ja nii on võimalik mõnda asja siin ja seal paremini teha.

Ma ütlesin nii palju, et ma olen näinud vähemalt Finantsinspektsiooni mitte küll otseselt seestpoolt, aga istudes Finantsinspektsiooni nõukogus. Võin öelda, et see teema ilmus radariekraanile juba üsna mitu aastat tagasi. Ei olnud nii, et pikka aega ei tehtud midagi ja siis hakati järsku toimetama. Ma arvan, et seda on kommuunikeeritud võib-olla viimasel 10 või 12 aastal: kuidas vahetati infot, mida ette võeti. Ma ütlesin meie Finantsinspektsiooni kohta, et kindlasti nad on olnud ühed kõige tublimad selles mõttes, et seesama Danske panga äri pandi kinni aastal 2015. Me ei räägi olevikust, me räägime mineviku juhtumist. Tegelikult ilma Finantsinspektsiooni tegevuseta see äri ei olekski ehk suletud. Ma arvan, et neil ei olnud kõiki volitusi, aga olemasolevaid volitusi kasutades siiski lõpuks pandi see äri juba mitu aastat tagasi kinni.

Teine näide on seesama Versobanki näide. Ma arvan, et meie Finantsinspektsioon oli peaaegu aasta kestnud dialoogis Euroopa Keskpannaga, veenmaks neid seda litsentsi ära võtma. Tegemist oli tegelikult maksejõulise pangaga, millel olid hoopis rahapesuprobleemid.

Rahapesu andmehüroo, politsei ja prokuratuuri tööd ma otseselt ei näe ja ma ei taha sellele mingisugust hinnangut anda. Aga nähes seda, mida ma näen Finantsinspektsioonis, võin tagantjärele targana öelda, et kindlasti oleks võinud ühte või teist asja teisiti teha, aga nad on olnud väga pühendunud ja alates 2014. aastast on see strateegia olnud väga tõhus.

Arvan, et me oleme nüüd jõudnud Eesti ühiskonnas sellisesse olukorda, kus ettevõtjad kurdavad just vastupidist: nad ei saa enam äri teha, kuna bürokraatia ja igasugune kontroll, mis neile selle teema tõttu kaela on sadanud, on juba muutunud täiesti võimatuks. Mõned juba panevad oma poe kinni ja ütlevad, et nad ei suuda sellistes tingimustes äri teha. Ühest küljest ma väga mõistan pankasid – nemad on need, kes peavad lõpuks need trahvid kinni maksma, nii et nemad peavad ka olema selles politsei rollis. Aga kui me võtame sellesama ARK-i ja tehnölevaatuse analoogia, siis tegelikult see, kes peab lõpuks üksikud patustajad kinni püüdma, on ikka politseinik. Ei ARK-i ega tehnölevaatuse mehed ei saa neid kinni püüda.

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Valdo Randpere, palun!

Valdo Randpere

Aitäh! Lugupeetud Ardo! Mul on olnud õnn sinuga mõnda aega koos töötada ja saan ainult jagada kõiki neid positiivseid hinnanguid, mis sulle on siin antud. Aga mul on ka küsimus. Nüüd, kus sa juba oled oma ametiaja lõpul ja saad võib-olla natukene vabamalt mitte just kiruda midagi, vaid visioneerida, kas Eesti Pangas kui sellises on midagi, mida sina muudaksid? Kas selle ülesehituses, struktuuris, organisatsioonis? Kas või seesama Finantsinspektsioon, kas see võiks olla Eesti Panga osa? Kas statistika, mida te toodate, võiks olla riigi tasemel vähem dubleeritud? Jne. Ja kuna siin saab esitada ainult ühe küsimuse, siis ma küsin kaheastmeliselt. Mis sa nüüd tegema hakkad peale seda, kui sa Eesti Pangast ära lähed?

Eesti Panga president Ardo Hansson

Okei! No teisele küsimusele või sellele salaküsimusele ma ei oska veel vastata. Mõned pallid on õhus, aga küll ma siis teatan, kui midagi muutub. Aga palju tänu küsimuse eest! Eks alati on võimalik asju paremini teha, aga esiteks üks teema: seesama tõhustamine. Ma juba mainisin, et me oleme viimase seitsme aasta jooksul meie kulude osakaalu Eesti majanduses vähendanud. Meie eelarve operatsioonilised kulud osakaaluna Eesti SKT-s on umbes 20% võrra vähenenud. Kui me oleks oma kulusid kasvatanud sama kiiresti kui riigieelarvet tervikuna, siis meie need kulud oleksid aastas umbes 6 miljonit suuremad, kui need on. Me ei ole seda suure kella külge pannud, aga me oleme ikka, ütleme, riigireformi vaimus tegutsenud ja tasa ja targu oma struktuure palju efektiivsemaks muutnud. Nii et täiendavaid ülesandeid veel juurde võtta küll ei tahaks. Statistika valdkonnas ma ei näe väga suurt dubleerimist, kuna Eestis on ainult kaks asutust, kes seda ametlikku statistikat koostavad: Statistikaamet ja Eesti Pank. Ja me suudame väga kenasti territooriumi omavahel jagada. Kus Finantsinspeksioon peaks ideaalis paiknema? No siin on mängus ajaloolised tegurid. Mõned riigid korraldavad seda ühtemoodi, mõned korraldavad teistmoodi. Igal variandil on omad plussid-miinused. Ma praegu väga lühidalt paari lausega seda teemat ei tahaks kommenteerida. Aga alati on võimalik sellisele asjale otsa vaadata. Kui me arvame, et on mingisuguseid probleeme – seda tegevust on mingil määral raske mõõta. Ent üks kriteerium on kindlasti see, kas meil on olnud panganduses mingisuguseid kriise. Tegelikult üks Euroopa Keskpanga analüüs näitas, et on ainult neli riiki, kus maksumaksja ei pidanud ühtegi senti maksma seoses 2008.–2009. aasta kriisiga. Ja need olid minu teada Soome, Slovakkia, Malta ja Eesti, kus maksumaksja ei kaotanud pennigi. Kui me arvame, et selle taga on tõhus järelevalve, mis hoidis sellised probleemid ära, siis see on ka kindlasti väga suur kasutegur, mida peab meeles pidama.

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Leo Kunnas, palun!

Leo Kunnas

Täna, lugupeetud juhataja! Täna ka teid, lugupeetud Eesti Panga president, nii ettekande kui tehtud töö eest! Minu küsimus on väga lühike. Kuidas te suhtute laenu võtmisse riigi kaitsevõime arendamise eesmärgil? Ei ole saladus, et meil on praegu üsna suured võimelüngad, mis praeguses julgeolekuolukorras võivad meile ohtlikuks osutada.

Eesti Panga president Ardo Hansson

Aitäh küsimuse eest! Ma arvan, et neid teemasid, mille peale raha kulutatakse ja kuidas sedagi valdkonda rahastatakse, tuleks eraldi käsitleda. Üks teema on, mille peale Eesti riik oma raha kulutab: kas me pigem kulutame riigikaitse peale, maanteede peale, hariduse peale või mille peale iganes. Keskpangal selles küsimuses oma seisukohta ei ole. See on väga selgesti poliitiline küsimus ja see tuleb lahendada siin saalis. Teine küsimus on, et kui teatud kulutused on vajalikud, siis kuidas neid katta. See on tehniline küsimus. Ja selle üle mõeldes peab jälle vaatama, kas see on ikka kooskõlas riigi tasakaalus arenguga.

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Mihhail Lotman, palun!

Mihhail Lotman

Aitäh, härra juhataja! Ka mina tahan liituda nendega, kes tänavad Ardo Hanssonit nii tehtud töö eest kui ka selle ülevaate eest. Minu küsimus on seotud Brexitiga. Kindlasti on Eesti Pangal tehtud analüüsid, kuidas see võiks mõjutada Eesti majandust. Ja Brexitil on erinevaid stsenaariume, kuidas karmim Brexit ja leebem Brexit võiks meid mõjutada?

Eesti Panga president Ardo Hansson

Aitäh küsimuse eest! Seda on tõesti igasugused asutused proovinud mõista ja see prognoosimine on väga suur väljakutse, sest variante on igal hetkel väga mitmeid. Võivad teostuda väga karmid või radikaalsed variandid ja võivad teostuda leebemad variandid. Ja tõenäosused muutuvad iga nädal, nii et selles mõttes kvantifitseerida ja öelda, et meil on üks stsenaarium ja me teame, et kui see käivitub, siis, ma ei tea, majanduskasv aeglustub nii ja nii palju – tegelikult üht või teist numbrit ennustada on väga raske.

Mis puudutab Eestit, siis me teame, et otsesed seosed ei ole väga tihedad. Meie kaubavahetus

Ühendkuningriigiga ei ole suur, meil pole vastastikuseid investeeringuid kuigi palju. Ka meie finantssektor ei ole eriti seotud Ühendkuningriigi majandusega. Mis meid võib ähvardada? On kaks ohukanalit. Üks on kaudne

kanal: meie lähimad kaubanduspartnerid, kellest me tõesti sõltume, näiteks Soome ja Rootsi, on palju rohkem sõltuvad Ühendkuningriigi majandusest. Teine asi, mida tuleb ka mainida, on rahvastiku väljavool. Kui me võrdleme meie lõunanaabritega, siis neil on tegelikult väga suured kogukonnad tekkinud just Ühendkuningriigis. See raha, mis nad tagasi saavad, on Läti ja Leedu majandusele väga oluline. Meil seda teemat väga päevakorral ei ole.

Ja teine asi, mis võib hakata mõjutama, on üldisem ebakindlus. Kui tekib Euroopas selline ebastabiilsus, kus investorite kindlustunne, olgu nad siis Eestis või mujal, väheneb, siis nad lihtsalt hakkavad investeringuid edasi lükkama, oma ostusid edasi lükkama ja see võib laiemalt mõjutada euroala majandust. Võtame needsamad protektsionistlikud meetmed. Me tihtipeale ei mõtle sellele, et vanasti, kui ühte asja toodeti otsast lõpuni ühes riigis, ei olnud see kuigi keeruline. Aga tänapäeval, kui väga suur osa tootmisest toimub tootmisahelates – kusagil toodetakse mingit väikest osa, see töödeldakse, pannakse laevale, saadetakse kuskile mujale –, on nii, et kui see ahel järsku läbi löigata, siis tagajärjed võivad olla väga ootamatud. Näiteks Ühendkuningriigis olevat 800 000 ettevõtet, kelle juhid ei ole kunagi elus täitnud tollideklaratsiooni – nad pole sellega harjunud, kogu nende äri on olnud Euroopa Liidu sisene. Ja ühel päeval peavad nad kõik hakkama mingeid pabereid täitma, piiril on fütosanitaarsed kontrollid, kehtivad igasugused transiidinõuded ja mis kõik veel. Sellised suhteliselt väikesed asjad võivad tõesti väga oluliselt mõjutada majandust. Nii et niisugune järsk ahela läbilõikamine võib kaasa tuua väga ootamatuid tagajärgi, sõltumata sellest, kuidas see mõjub pikemas perspektiivis.

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Annely Akkermann, palun!

Annely Akkermann

Aitäh! Lugupeetud Eesti Panga president! Suur tänu teile seitsme aasta pikkuse töö ja tänase ettekande eest! Teie ametiaeg algas euroala võlakriisi tipus. Kuidas te tagantjärele tarkusena hindate toona kasutatud meetmeid? Mis neist toimusid ja kas oli ka midagi, mis ei toimunud? Ja kas vahepeal stabiilsuse ja kasvu huvides seatud piirangud on piisavad, nii et sellist kriisi me lähiajal ei pea uuesti lahendama hakkama?

Eesti Panga president Ardo Hansson

Aitäh küsimuse eest! Ma arvan, et kindlasti ei ole meetmeid piisavalt selles mõttes, et me võiks nõuda ka pankadelt veelgi rohkem. Kõige kindlam oleks, kui me nõuaksime pankadelt hästi suuri kapitalimahtusid, puhvreid, et mingil juhul ei tekiks mingit kriisi. Aga sellel oleks ka negatiivsed tagajärjed. Alati on vaja leida tasakaalupunkt. Pole tarvis sihtida lausa nulltolerantsi, nii et oleks tagatud, et mitte kunagi ei teki mingit kriisi. Ei maksa olla ka nii riskikartlik, et risk on sajabrotsendiliselt välditud. Prooviks riski kuidagi hoida mõõdukal tasemel. Mõned on proovinud neid arenguid tagantjärele hinnata. Siiski me ei tea, kui palju järgmise kriisi ajal need erinevad mehhanismid, mis me oleme vahepeal loonud – igasugused kindlustus- ja tugisüsteemid – meid aitavad. Eks me näe. Aga on üks abinõu, mida näiteks ameeriklased kasutasid natuke jõulisemalt. Nad saneerisid pangandussüsteemi väga varakult, tegutsesid jõuliselt, nõudsid täiendavat kapitali jne. Ma arvan, et Euroopas see kriisi algaastatel natukene venis, ja seetõttu on Ameerika tsükel meie omast natuke eespool ja neil oli see taastumine veidi kiirem. Tagantjärele targana võib öelda, et oleks võinud kogu pangandussektorit jõulisemalt saneerida. Aitäh!

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Tiit Kala, palun!

Tiit Kala

Täna, härra istungi juhataja! Täna teid, härra Eesti Panga president, sisuka ettekande eest ja saalist tulnud küsimustele põhjaliku vastamise eest! Minu küsimus puudutab Eestis tegutsevaid pankasid, mille emapangad on Põhjamaades. Kui me võrdleme pensionifonde – tänagi oli juttu teisest pensionisambast –, siis näeme, et Põhjamaades on nende tootlikkus ja kasumlikkus suurem. Mis on teie arvates selle põhjus? Miks see vahe on?

Eesti Panga president Ardo Hansson

Aitäh küsimuse eest! Ma ei ole seda teemat ise spetsiifiliselt uurinud, aga ma mäletan, et kui see teema tõstus, siis anti mõned selgitused. Üks põhjus on kindlasti see, et on erinevad mahud. Kui sul on teatud püsikulud, siis väikse süsteemi korral on need keskmisest natukene suuremad. Võib-olla see mõjutab teenustasusid. Teine põhjus on kindlasti, et kehtestatud tingimused on erinevad: ühes riigis võib olla vähem

piiranguid ja seetõttu on võimalik natukene agressiivsemalt investeerida. Teises riigis on kindluse mõttes olnud konservatiivne, aga selle hind on olnud väike tootlus. Ja võib-olla mängivad oma rolli konkurentsi erinevused: mõnes riigis on see konkurents suurem. Aga tuleb võrrelda ka nominaalseid tootlusi. Mõnikord on öeldud, et me võrdleme, ma ei tea, reaalseid näitajaid Eestis ja Rootsis, aga tegelikult on kõikidel fondidel investeringute võimalused võrdsed. Nii et me peame võrdlema nominaalset tootlust eri riikides. Aga kui me hakkaks täpsemalt lahkama, kust need erinevused on tulnud, siis ma jääks vastuse võlgu.

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Merry Aart, palun!

Merry Aart

Aitäh, lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Minu küsimus ei ole otseselt rahanduse kohta, aga see teema huvitab mind väga. Te ütlesite, et Eesti Panga ülesanne on olla nõuandja valitsusele ja teha analüüse. Sama teeb ka Rahandusministeerium, vähemalt osaliselt. Minu küsimus on selline. Milline on Eesti Panga koostöö Rahandusministeeriumiga? Kui me mõtleme Eesti tuleviku peale, Eesti arendamise peale, siis kas te teete koostööd? Kas te teete konsensuslikke otsuseid, kas te kujundate koos Rahandusministeeriumiga ettepanekud valitsusele?

Eesti Panga president Ardo Hansson

Aitäh küsimuse eest! Ma arvan, et mõnes valdkonnas meil on selline jagatud vastutus. Aga laias laastus on vastutus selgelt jagatud. Samas on meil ühiste finantssektori teemade arutamiseks loodud ühiskomisjon, kus on Rahandusministeeriumi, Eesti Panga ja Finantsinspeksiooni esindajad. Kolmekesi arutame neid asju. Lõpuks peab mingi otsuse ette valmistama Eesti Pank või Finantsinspeksioon või Rahandusministeerium, kellele langeb ka lõplik vastutus, aga paljusid asju arutatakse koos, konsulteeritakse omavahel. Ma ütleks, et niisugune ametkondlik suhtlus on meil väga tihe, väga konstruktiivne, ja seda läbi pikkade aastate. Tegemist on tihti väga tehniliste küsimustega. Nii et ma ei heida kellelegi midagi ette, ma arvan, et suhted on konstruktiivsed. Ka minu suhted eri ministritega on alati olnud väga konstruktiivsed. Ma tean, et on keskpankureid, kes oma riigi rahandusministriga kohtuvad iga nädal, on ka neid, kes kohtuvad kord aastas. Mõnikord kohtutakse ainult siis, kui kusagil Brüsselis juhtutakse kokku saama. Maailmas on erinevaid praktikaid, kui tihe selline koostöö on. Aga mina olen väga rahul koostööga eri rahandusministritega ja kogu Rahandusministeeriumiga.

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Kadri Simson, palun!

Kadri Simson

Aitäh! Lugupeetud Ardo Hansson! Meil on tõepoolest teiega olnud väga konstruktiivne koostöö – nii siis, kui me olime valitsuses, kui ka siis, kui olime opositsioonis. Aitäh selle eest! Ja ma soovin teile edu järgmistele väljakutsetele vastamisel! Aga teie ametiaega jääb selline väga suuremahuline Euroopa Keskpanga võlakirjade ostmise programm. Samas ma tean, et te ise olete kogu oma ametiaja olnud Eesti riigi võlakirjade suhtes pigem ettevaatlik ja meil ei olegi riigi võlakirju. Te saite osta riigiettevõtete võlakirju, aga mitte Eesti riigi võlakirju. Ja nüüd ma küsin teie käest: milline on teie kogemus, mida te arvate teistest eurosooni riikidest, kellel on olnud riigi võlakirju? Kas te näete selles ka midagi positiivset, et riigil on võlakirjad? Millisel juhtumil võiks Eesti seda kaaluda?

Ardo Hansson

Aitäh! On räägitud, et Eesti Pank justkui Eestis ütleb ühte asja ja siis me lähme Frankfurti ja räägime teist asja. Esiteks, rahapoliitika ja eelarvepoliitika on erinevad asjad. Keskpank ei osta raha, ei lähe ka valitsuse juurde ega anna valitsusele otse raha, vaid me läheme turgudele ja ostame võlakirjade omanikelt võlakirju kokku. Ja nagu ma mainisin, sellel perioodil, kui keskpangad on ostnud kokku rohkem kui kahe triljoni eest valitsuste võlakirju, on euroala valitsused oma eelarvepoliitikat pigem karmistanud, mitte lõdvendanud selle tõttu. Mõte ei ole olnud mitte anda valitsustele raha, et nad hakkaksid seda kulutama, vaid just pigem, et see raha jõuaks erasektorisse ja et kusagil mingi ettevõtte või kodumajapidamine, kes muidu ei oleks tarbinud või investeerinud, hakkaks tarbima. See vahe on olnud ka, et majanduse tsükliline positsioon on olnud erinev. Me oleme näiteks Eestis soovitanud ühte asja, kuna me olime juba tugevas tsüklifaasis ja meil oli vaja pigem natukene pidurile vajutada. Aga kui me vaatasime euroala majanduse näitajaid tervikuna, siis need näitajad

olid nõrgad ja neid oli vaja nagu turgutada. Nii et tuleb vaadata detaile, nendes on teatud konsistentsust. Igal asjal on omad plussid ja miinused. Ma arvan, et kui on juba võlakirjaturg tekkinud – me rääkisime enne kapitaliturgude tekkest, eks ole –, kui need võlakirjad on olemas ja inimesed saavad nendesse investeerida, siis see on iseenesest positiivne, avardab finantseerimise võimalusi. Nii et kui valitsus lõpuks otsustab, et tal on raha vaja, siis ega võlakirja instrument ei ole sugugi halb asi. Ent praegu ma arvan, et üks võimalus on ka lihtsalt emiteerida neid võlakirju mingis mahus, selleks et seda raha mitte kulutada, vaid panna kuhugi panka. Aga sellel on jälle oma hind. Me saame selle hoiuse pealt vähem raha, me maksame juurde selleks, et neid võlakirju toota. Ent seda on põhimõtteliselt võimalik teha. Nii et igal asjal on omad plussid ja miinused. Aga ma tulen tagasi selle lühiajalise seedimisvõime juurde olukorras, kus majandus juba töötab täistuuridel. Tõesti, tööpuudus Eestis on 4,4% – väga väike igasuguste ajalooliste näitajate järgi otsustades. Palgakasv on ligi 9%. Kui me vaatame erinevaid näitajaid ja otsime tasakaalustamatuse näitajaid, siis on väga vähe selliseid või õigemini ma arvan, et peaaegu ühtegi ei ole, mis on jõudnud tasemele, kus see oli aastal 2005 või 2006, eelmisel buumiajal. Aga üks näitaja on juba suurem ja see on kaadri voolavus. Eestis vist 8–9% töötajatest per kvartal vahetavad oma töökohta. Ja jälle, sellel on oma plussid ja miinused. Võib-olla töövõtja seisukohast on see väga tore: sa võid julgelt jätta oma töökohta maha, teades, et – mitte küll igaüks, aga paljud – leiad kohe uue ja parema töökohta. Ja võib-olla see viibki meie majandust edasi. Aga teisest küljest, tööandja seisukohast, kui kaadri voolavus on pidev, kui paljud inimesed lähevad ära, siis tegelikult ei ole võimalik projekte enam ellu viia. Kusagilt pole võimalik inimesi pikka perspektiivi silmas pidades palgata ja see tekitab probleeme. Nii et siin on jälle vajalik tasakaalupunkti leidmine. Tööjõu voolavus on üks näitaja, mis on veelgi suurem kui eelmise buumi ajal.

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Martin Repinski, palun!

Martin Repinski

Aitäh, austatud istungi juhataja! Lugupeetud Eesti Panga president! Me kõik teame, et on olemas erinevaid фонде – investeerimisfonde, struktuuritoetuste фонде, millega aidatakse ettevõtjaid selleks, et stimuleerida majandust, et stimuleerida ettevõtete kasvu. Minu küsimus on selline. Praegu on olemas nii otsetoetused, mida üldjuhul ei pea tulevikus tagasi maksma ja mis on suunatud eri valdkondadesse, kui ka erinevad finantsinstrumendid, mida rakendatakse Eestis näiteks KredExi ja MES-i kaudu. Kuidas teile tundub, kas Euroopa Liit ja Euroopa Liidu riigid, kaasa arvatud Eesti, peaksid rohkem panustama sellistesse finantsinstrumentidesse, mille puhul ettevõtjad peavad kasvu huvides saadud toetusraha tulevikus tagastama, või pigem peaks panustama toetusfondidesse ja aitama nii, et ettevõtja ei peaks tulevikus raha tagasi maksma?

Eesti Panga president Ardo Hansson

Aitäh küsimuse eest! Ma arvan, et siin selles valdkonnas me väga eksperdinõu ei saa anda. Me ei ole nii detailseid teemasid uurinud. Aga me oleme kogunud seda, et eriti EAS-is, kus on igasuguseid mudeleid proovitud, oleks vaja korralikku sõltumatut mõjuanalüüsi, mis hindaks kõiki rakendatud programme tagantjärele. Tuleks hinnata, kui hästi need on töötnud. Kindlasti on mõned, mis on palju efektiivsemad kui teised. Ja vaadata tuleks ka teiste riikide kogemusi – igas riigis on mingis mahus sellised fondid olemas. Loodetavasti nad suudavad fookuseerida teatud kindlatele valdkondadele. Aga seda mõjuanalüüsi praegu käepärast ei ole ja seetõttu ma ei oska hinnata, millised spetsiifilised variandid on otstarbekamad.

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Aitäh, austatud ettekandja! Teile rohkem küsimusi ei ole. Ei, siiski on! Helle-Moonika Helme, palun!

Helle-Moonika Helme

Austatud ettekandja! Austatud koosoleku juhataja, vabandust, et ma nüüd niimoodi hiljaks jäin! Aga mul on selline väga põhimõtteline küsimus. Uue valitsuse koalitsioonilepingus on palju sellist, mis ehk muudab, ütleme, meie teatud fiskaalpoliitilist paradigmat. Ma lihtsalt küsin, kas Eesti Pank on põhimõtteliselt valmis koostööks uue valitsusega.

Eesti Panga president Ardo Hansson

Üks asi, mida ma olen viimastel aastatel rõhutanud, ja ma arvan, et edukalt: me oleme olnud väga apoliitilised oma väljautlemistes. Kui me räägime, siis me räägime nendel teemadel, kus meil on olemas teatud

kompetents. Me räägime üldisest riigieelarve tasakaalust. Me ei võta kunagi sõna spetsiifilistes küsimustes, kas seda maksustada või teist maksustada või kas tulude-kulude poolel selle peale kulutada või muude asjade peale kulutada. Meie mandaat on väga palju seotud just selle stabiilsusega ja meie kommentaarid on sellega piirdunud. Meil on kindlasti tänu oma kogemustele ja analüüsidele kujunenud välja omad seisukohad. Ma arvan, et me oleme olnud väga positiivselt meelestatud riigieelarve praeguse üldraamistikuga suhtes. Tegelikult on meil praegu õige ajada seda vastutsüklilist liini, et headel aegadel on pigem mõistlik koguda reserve, halbadel aegadel on õige mitte koguda reserve ja neid pigem kulutada.

Teiseks, me teame, et tulevikus ootavad meid ees suuremad demograafilised väljakutsed. Me teame, et Euroopa Liidu raha enam tulevikus ei tule nii palju, kui seda on seni olnud. Ja siin tuleb ka märkida, et seda raha on netona olnud umbes 3% meie SKT-st. Kui Eesti on Euroopa Liidu eelarvesse sisse maksnud umbes 1% SKT-st ja tagasi saanud umbes 4%, siis neto on umbes 3% aastas. Kui seda raha ei oleks tulnud, siis me oleks saanud selle laenata, aga me saime selle sisuliselt nagu ilma tagasimakse kohustuseta. Nii et mingil määral mõjutab laenu raha meie majandust ja seda laenu raha on tulevikus vähem. On vähem euroraha, halvem demograafiline olukord jne. Aga praeguses olukorras on meil minu arvates väga mõistlik puhvreid koguda. Nii et me toetame seda üldist lähenemist, mis on kirjas praeguses seaduses.

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Aitäh! Nüüd tõepoolest teile enam küsimusi ei ole. Tänan väga sisuka ettekande ja põhjalike vastuste eest! Avan läbirääkimised. Maris Lauri Reformierakonna nimel, palun!

Maris Lauri

Lugupeetud juhataja! Head kolleegid! Austatud Eesti Panga president! Tänan selle sisuka ettekande eest ja küsimustele vastamise eest! Ja ka suur tänu seitsme aasta eest, mis on olnud hästi tormilised. Teie töö algus oli keskkonna mõttes kindlasti hoopis midagi muud, kui on praegu. Ma räägiksin kahest teemast, mis minu arvates on olulised ka edaspidi. Esiteks see, et tuleb tagada stabiilsus finantssektoris. Muutused näitavad seda, et meil tuleb pidevalt olla valmis selleks, et keskkond muutub, olukorrad muutuvad, et juhtub midagi sellist, mida me mõni aeg tagasi ette ei kujutanud. Vaatame kas või omaenese panganduse peale! Meie oleme justkui olnud Põhjamaade pankade osad ja meil on olnud n-ö Baltikumi sõsarad. Vahepeal meie pangandussektor vähenes, kuna toimusid organisatoorsed muudatused, aga nüüd me oleme jälle selles rollis, kus olime mõni aeg tagasi. Nüüd on Läti ja Leedu selles rollis, kus meie olime kunagi Põhjamaade suhtes. Need asjad muutuvad, vastutus muutub ja kohanemine on vajalik. Me peame palju rohkem mõtlema nende asjade üle. See ei puuduta mitte ainult Eesti Panka. Ma pean silmas ka seda, mis toimub laiemalt majanduses, mis toimub meie piirkonnas ja mis toimub Euroopas. Me ei tohiks ära unustada ka muid finantssektoreid, mis on praegu võib-olla halvasti reguleeritud. Need pisikesed sektorid võivad ühel hetkel tekitada suuri probleeme. Meile tundub, et nad on väheolulised, aga kui on hästi palju erinevaid riske, siis ühel hetkel võib piisata väiksest nõksust, ja kõik hakkab kokku varisema. Nii et ma arvan, et me peame siin majas tegelema rohkem näiteks ühisrahastuse probleemidega või ka teiste finantssektori ettevõtetega, mille puhul riskid on suured, aga asjaosalised seda alati ehk ei taju. Teine teema, millest ma tahaksin rääkida, on Eesti Panga analüüsi- ja nõustamisfunktsioonid. Eesti Pank on valitsuse nõustaja ja valitsus ei tohiks olulisi majanduspoliitilisi otsuseid langetada ilma Eesti Panga seisukohta ära kuulamata. Nüüd tulebki vahet teha sellel, kas kuulatakse või kuulatakse. Kui see kuulamine jääb ainult formaalseks ja sisu ei kuulata, siis sellest ei ole suurt kasu. Mul on kahju, et viimastel aastatel on diskussioon makropoliitiliste valikute üle väheseks jäänud. Ja põhjus on ühene. Me näeme, et praeguse valitsuse moodustamise käigus pole tuntud vähimatki huvi selle vastu, mis Eesti Pangal oleks olnud öelda majanduskeskkonna kohta, riskide kohta või muude teemade kohta. Alati ei pea teisiti arvajatega ühele nõule jõudma, aga tuleks vaielda, diskuteerida ja aru saada, miks nii kompetentne asutus arvab ühtemoodi või teistmoodi, miks teine kompetentne asutus arvab jälle kuidagi kolmandat või neljandat moodi. Just vaidlustes selgub tõde. See puudutab ka majandustsükli hindamist. Jah, meil on muidki probleeme, need seisnevad ka meetodites ja statistika kvaliteedis. Aga diskussioonide põhjal otsuste langetamine on tähtis. See puudutab pensionisüsteemi tulevikku ja laiemalt võttes vastutustundlikku eelarvepoliitikat, see puudutab tööturгу, migratsiooni, investeringuid, laenuvõtmisi ja kõike muud, mida valitsus teeb. Kui valitsus ei kuula, mida räägivad teised osapooled, eelkõige Eesti Pank, siis, andke andeks, kahjuks tuleb tõdeda, et valitsust ei huvita tõesti väga head eksperdid ja kompetentsus. Aitäh!

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Aitäh! Kersti Sarapuu Keskerakonna fraktsiooni nimel, palun!

Kersti Sarapuu

Austatud istungi juhataja! Lugupeetud Eesti Panga president! Head kolleegid! Keskerakonna fraktsioon tänab Ardo Hanssonit nii tänase ettekande kui ka aastate jooksul Eesti Panga presidendina tehtud töö eest! Sellesse aega jääb nii rõõme kui ka muresid. Ühe 2018. aasta märksõnana jäävad paljudele Eesti inimestele meelde suurpankade rahapesujuhtumid. On oluline, et Eesti õpiks neist juhtumitest ja teeks järeldused. Ma tahan Keskerakonna fraktsiooni nimel tänada Ardo Hanssonit ka selle eest, et ta on olnud üks julgemaid inimesi, kuna esimese Eesti Panga presidendina palus ta VEB Fondi auditi teemal antud pressikonverentsil Eesti Panga tehtud vea eest vabandust.

Me peame oluliseks, et Eesti Pank oleks majakas, mis hoiaks Eestit õigel kursil ning hoiataks ohtude eest. Seetõttu on rõõmustav lugeda, et Eesti Pank hindab Eesti majanduse olukorda heaks, kuigi meie kaubanduspartnerite majanduskasv aeglustub ning see mõjutab ka Eesti olukorda. Eesti võlakoorumus on Euroopa Liidu väikseim, see on tänavu 8,2% SKP-st. Tuletame siinkohal meelde, et 2016. aastal oli see näitaja 9,2%. Seetõttu ei ole õige ja aus rääkida, et valitsuse eelarvepoliitika on muutunud lödvemaks. Tsiteerin siinkohal Rahandusministeeriumi: "Eesti riigi rahandus on heas korras ja kõigi viimase aja valitsuste eelarvepoliitika on olnud vastutustundlik." Samuti juhin kolleegide tähelepanu, et igasuguste aegriidade puhul tasub teinekord vaadata pikemat ajalugu kui viimased paar aastat. Eriti soovitan seda teha valitsuse reserve hindamisel, sest kui vaadata kaugemale kui viimased paar aastat, siis selgub, et riigi reserve mahu suurim kahanemine toimus just 2015. aastal.

2018. aastal oli tõrvatilgaks meepotis rahapesu temaatika. Aga kindlasti ei tohi unustada ka positiivset sündmust, mis avaldas suurt mõju kapitaliturgudele ning mida oodati peaaegu 20 aastat: see oli riigiettevõtte Tallinna Sadam börsile minek. Enne Tallinna Sadamat läks riigiettevõtte viimati börsile eelmisel sajandil. Ma usun, et nii eelmine kui ka uus Vabariigi Valitsus kindlasti arvestab Eesti Panga seisukohtadega ning ajab vastutustundlikku poliitikat. Aitäh!

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Aitäh! Riina Sikkut Sotsiaaldemokraatliku Erakonna nimel, palun!

Riina Sikkut

Aitäh, hea juhataja! Minagi tänan Ardo Hanssonit tänase kõne ja hästi tasakaalustatud vastuste eest, samuti kogu tema tehtud töö eest! Vastustes kõlas hästi palju see, et meil on vaja otsida tasakaalupunkti. Ja need vastused peegeldasid ka arusaama Eesti Panga rollist, sellest, mis tüüpi otsuseid mõjutada, kuidas nõu anda ja kellele nõu anda. Ma läheksin veel kaugemale. Meil on juba selline juubelite aasta ja 100-aastase Eesti Panga roll selles, kuhu me praeguseks jõudnud oleme, on väga suur: pean silmas finantsstabiilsuse tagamist, Eesti kursi hoidmist. Eesti Panga nõuannete puhul peaks ka seda ajaloolist institutsionaalset tugevust silmas pidama.

Aga analüütikuna tahaks ma lisaks hinnastabiilsuse hoidmisele ja raharingluse tagamisele rääkida Eesti Panga laiemast ühiskondlikust rollist, valitsusele nõu andmisest, avalikus debatis osalemisest. Teadmispõhise poliitika kujundamisel on väga tähtis kasutada Eesti Panga teadmisi ja andmeid. Ma arvan, et meil kõigil tasuks lisaks selle eelmise aasta aruande põhiosale silmad üle lasta lehekülgedest 103–105, kus on ära toodud kõik publikatsioonid ja analüüsid – puudutagu need eluasemeturgu, säästmist, käitumist või olukorda tööturul. See info parandab kindlasti nii meie kui kõigi teiste lugejate arusaama majanduse toimimisest.

Viimaste aegade aruteludest ma tooksin välja kaks näidet. Üks on mõni nädal tagasi Arenguseire Keskuse korraldatud seminar, kus ka Eesti Pangas töötavad teadlased tutvustasid varade lõhet puudutavat uuringut. Tõesti, sooline varade lõhe on meil 45% meeste kasuks. Huvitav on ka see, milline kellegi vara on. Naistel on rohkem hoiuseid, meestel on rohkem riskantsemat finantsvara, ettevõtlusvara. See on tõesti esmakordne ja kogu Euroopa kontekstis unikaalne pilt meie inimeste varadest. Peaaegu kõigi inimeste suurim vara on eluase, mille väärtus Eesti eri piirkondades on väga erinev. Ja lisaks jutule teisest sambast: väga paljude inimeste sääst, kogusääst on alla 100 euro. Mitte alla 100 euro kuus, vaid kogusääst on alla 100 euro! Võtame siia kõrvale Eesti Panga analüüsi eraisikute tarbimiskäitumise kohta, mis ütleb, et teise sambaga liitunud säästavad pensioniks rohkem kui mitteliitunud. Kui see info liita andmetega selle kohta, kui suur on meie inimeste koguvara maht, kui ei ole kohustuslikku säästmist, siis me näeme, et me kõik peaksime tulevikus säästma. Eriti arvestades demograafilist seisust ja neid arenguid, mis meil on. Jah, muidugi, ühe inimese seisukohast võib tõepoolest olla, on tal on vaja praegu rohkem kodu renoveerida kui säästa. Võib juhtuda, et mõni meist suudab ise paremini aktsiaturgudel toimetada ja saada suurema tootluse kui mõni pensionifond. Aga lisaks konkreetsete inimeste perspektiivile peavad valitsus ja Eesti Pank ja peame ka meie vaatama laiemat ühiskondlikku pilti, mis sest, et mõni üksik suudaks teistes tingimustes paremini toimetada. Küsimus on selles, mis on kogutulemus, kas üks või teine lahendus on meie ühiskonna jaoks, meie tulevaste pensionite

jaoks positiivne või negatiivne.

Nii et ma tänan Ardo Hanssonit ja Eesti Panka! Osaleme ka ise aktiivselt aruteludes, mis puudutavad meie tulevase pensione, säästmiskäitumist! Ja panen valitsusele südamele: jah, mõni otsus võib ühele või teisele üksikisikule olla lühikeses perspektiivis kasulik, aga valitsus peab vastutustundlikult silmas pidama pikka perspektiivi ja seda, mis on oluline meie kõigi tulevaste pensionite seisukohalt. Aitäh!

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Aitäh! Sven Sester Isamaa fraktsiooni nimel, palun!

Sven Sester

Lugupeetud juhataja! Head kolleegid! Ka Isamaa fraktsioon ühineb eelkõnelejatega: me arvame, et koostöö Eesti Pangaga on olnud hea. Eesti Panga juhile veel kord palju tänu selle protsessi juhtimise eest! Ja nagu mainitud, 100 aastat Eesti Panka – palju õnne ka selle puhul!

Vaadates Eesti Panga ülesandeid, ma arvan, et Eesti Pank on väga hästi hakkama saanud. Ma küsisin ettekandjalt euroala ühtse rahapoliitika ja just varaostukava kohta. Eks see on teema, mis oli selle programmi loomise ajal ka üleval: kas see programm ennast oma olemuses tegelikult õigustab, kui suur peaks tegelikult olema raha emiteerimise maht aastate jooksul. Nüüd me oleme jõudnud 2,6 triljonini. Sellele on kindlasti ka vastu väidetud. Tegemist on ju sõna otseses mõttes rahatrükiga, sest rahal ei ole tegelikult mingit katet sel hetkel, kui seda miljardite ulatuses trükitakse. Aga kui vaadata suuremat ja kaugemat eesmärki, siis kindlasti on soov kutsuda esile majanduse täiendavat elavnemist ja ka võimalikku inflatsiooni, mis peaks aitama selle 2% tasemel majandust elavdada. Ja neid eesmärke on kindlasti ka täidetud. Sellel muidugi on ka oma negatiivne mõju, mida ka panga president nentis. Täiendava rahatrüki puhul võib tekkida teatavaid mullistusi, teatavad kinnisvarahinnad riikides võivad tõusta. Nagu täna juba märgitud, mõned otsused võidakse lükata kaugemasse tulevikku, kui raha hind on tänu raha enda trükile suhteliselt odav. Aga euroala otsus sellise varaostukava kohta on varem tehtud ja eks elu näitab, kui kaua ja kui suures mahus me soovime seda jätkata. Nüüd, mis puutub finantsstabiilsuse tagamisse, mis on Eesti Panga olulisi ülesandeid, siis ma arvan, et sellega on Eesti Pank väga hästi hakkama saanud. Ja seda koostöös eri organisatsioonidega, kes sellel turul tegutsevad, ja heas koostöös ka kommertsbankadega. Ma pean silmas nii makrofinantsjärelevalvet kui ka kogu finantssektori poliitikat. Eesti kommertsbankad on olnud läbi aegade väga hästi kapitaliseeritud ja see on osaliselt olnud tingitud ka meie seadusandlikust tegevusest. Nii et ilmselt ma ei eksi, kui ütlen, et Eesti pangad on kõige paremini kapitaliseeritud kommertsbankad kogu Euroopas. Minu arvates koostöö Eesti Panga ja Eesti kommertsbankade vahel on olnud väga hea.

Ma räägin ka finantssektori poliitikast. Erinevad seadusandlikud initsiatiivid alates krediidasutuste seadusest kuni Tagatisfondi seaduseni, kogu Eesti Panga koostöö parlamendi ja valitsusega on olnud mõlemapoolselt hea. Ja nagu ka panga president nentis, see on väärtus omaette, kui institutsioonid suhtlevad ka väljaspool formaalseid kohtumisi, ka mitteformaalselt. Mäletan seda ka oma tööst rahandusministrina. Ma arvan, et see aitas kindlasti kaasa paljude õigete sammude või otsuste tegemiseks. Vaadates viimast statistikat ja teie aruannet, tuleb nentida – palju õnne! –, et tänu erinevatele sammudele finantsvara investeerimisel ja ka muudele otsustele on kasum kolm-neli korda suurem kui aasta tagasi. Palju õnne ka selle puhul! Kui ma eksi, siis see oli suurusjärgus 13 miljonit, aasta varem 4 miljonit. Järelikult mingid otsused on tehtud paremini. Ma arvan, et üks väga oluline asi, mida Eesti Pank on teinud läbi aastate ja teeb ka tulevikus, on see, mida ka Riina Sikkut just mainis: analüüs ja nõustamine. Minu meelest on väga oluline, et organisatsioon mitte ainult ei

...

Palun lisaiega!

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Kolm minutit lisaiega, palun!

Sven Sester

... taga finantsstabiilsust ega aja ühist tavapoliitikat Euroopas, vaid peab aktiivselt arutelusid erinevate organisatsioonidega ja ka riigi ja valitsusega. Minu meelest on Eesti Pangal see analüüs ja eri aegadel valitsuste nõustamine väga hästi õnnestunud. Teie ettepanekud on alati lähtunud konservatiivsest rahapoliitikast ja kuidas muudmoodi see saakski olla. Ma arvan, et see kõik on väga mõistlik olnud.

Nii et veel kord: Isamaa fraktsiooni arvates see koostöö on olnud hea. Eesti Pank ja tema juht on olnud endale seatud ülesannete kõrgusel. Aitäh teile selle koostöö eest seitsme aasta jooksul! Loodame, et teie järeltulija jätkab täpselt sedasama liini, mida nende aastate jooksul järgitud on. Aitäh!

Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Aitäh! Rohkem läbirääkimiste soovi ei ole, sulgen läbirääkimised. Head kolleegid, aitäh teile kõigile asjaliku arutelu eest! Suur tänu Eesti Panga presidendile Ardo Hanssonile hea koostöö eest Riigikoguga! Soovime sulle järgmistes tegemistes edu! Tänapäevane istung on lõppenud.

Istungi lõpp kell 11.59.